

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 22.

Tisdagen den 9 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes två till kammaren inkomna läkarbetyg, så lydande:

Att v. häradshöfding *Karl Staaff* på grund af sjukdom (*Enteritis acuta*) är förhindrad att tills vidare lämna sin bostad, intygas. Stockholm den 9 mars 1909.

John Sjöqvist.
Med. doktor.

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, godsägaren m. m. herr *Knut Almqvist*, Janslunda, på grund af sjukdom (influenza och halsfluss) till svidare är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygar på heder och samvete. Den 8 mars 1909.

Gösta Kjellman.
Förste stadsläkare.

§ 3.

Herr statsrådet Roos aflämnade Kungl. Majts propositioner:

med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen;

med förslag till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse;

med förslag till lag angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad därtill hörer så ock af särskild sockenstufva samt till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prästgård;

Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 22.

med förslag till lag om ändrad lydelse af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891;

om ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen angående beviljning af fast egendom samt af inkomst den 13 september 1907;

angående en inkomstskatt att upptagas i riksstaten för år 1910;

angående en extra inkomstskatt att upptagas i riksstaten för år 1910;

med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3, 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper; och

om rätt för Kungl. Maj:t att i visst fall förordna om omedelbar tillämpning af ifrågasatt förhöjd tull eller tillverkningskatt.

Samtliga dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter perukmakaren John Schwartz från Malmö; och

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter kusken Anders Nilsson från Boxholms säteri i Ekeby socken.

Till lagutskottet öfverlämnades härefter Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 13 § skiftesstadgan;

med förslag till lag angående ändrad lydelse af 8 § i lagen om förvärfvande och förlust af medborgarerrätt den 1 oktober 1894; och

med förslag till lag om förbud mot viss försäljning af tobak.

§ 5.

Vid föredragning häruppå af de på kammarens bord liggande motionerna hänvisades herr *Lindhagens* motion, n:o 202, till lag-

utskottet och herr *Kronlunds* motion, n:o 203, till särskilda utskottet.

§ 6.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden n:is 40, 41 och 42, bevillningsutskottets betänkanden n:is 8, 9, 10 och 11 samt sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 1.

§ 7.

Härefter föredrog lagutskottets memorial n:o 19, angående remitterande till annat utskott af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillsättning af prästerliga tjänster, m. m.; och biföll kammaren utskottets i detta memorial gjorda hemställan.

§ 8.

Lagutskottets utlåtanden n:is 20 och 21, som nu föredrogos, blefvo åter lagda på bordet.

§ 9.

Herr Byström aflämnade en motion, n:o 204, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m.

Nämnda motion bordlades på begäran.

§ 10.

Anmäldes och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

n:o 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till landtförsvaret af en del utaf kungsladugården Vall; samt

från lagutskottet:

n:o 25, i anledning af justiteombudsmannens framställning om förklaring eller ändring af 4 kap. 10 § strafflagen;

n:o 26, i anledning af väckta motioner dels om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utträda, dels ock om ändrad lydelse af 4 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

n:o 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i 12 kap. 3 § kyrkolagen;

n:o 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 1 juli 1898, innefattande vissa bestämmelser om beräkning af strafft看, och till lag om ändrad lydelse af 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906;

n:o 29, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur strafflagstiftningen af påföljden förlust af medborgerligt förtroende; och

n:o 30, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på afdelningar, till stadga angående måls handläggning i vissa fall af Kungl. Maj:ts högsta domstols afdelningar samfälltdt, till lag om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till lag om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd, till lag om ändring i förordningen angående äkten-skapsskillnader den 27 april 1810 och till lag om ändring i förordningen den 3 april 1810, huruledes rättelse och förklaring uti gjorda fideikommissförfattningar må sökas samt hvad i afseende på fardag af fideikommisssegendom kommer att iakttagas.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,24 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 10 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter;

angående höjande af statsbidraget till handelflottans pensionsanstalt; och

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förrådsarbetaren A. M. Lundell och vaktmästaren J. A. Adamsson.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen.

Till lagutskottet remitterades Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse;

med förslag till lag angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad därtill hörer så ock af särskild sockenstufva samt till lag angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prästgård; och

med förslag till lag om ändrad lydelse af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891.

Vidare öfverlämnades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

om ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen angående bevilning af fast egendom samt af inkomst den 13 september 1907;

angående en inkomstskatt att upptagas i riksstaten för år 1910;

angående en extra inkomstskatt att upptagas i riksstaten för år 1910;

med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3, 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper; och

om rätt för Kungl. Maj:t att i visst fall förordna om omedelbar tillämpning af ifrågasatt förhöjd tull eller tillverkningskatt.

§ 3.

Herr *Bystroms* på kammarens bord liggande motion, n:o 204, som härefter föredrogs, hänvisades till särskilda utskottet.

§ 4.

Häruppå föredrogs sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om statsbidrag till aflönande af fjärdingsman; och biföll kammaren utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

§ 5.

*Om ändring
i lagen
angående
förordnande
af rättegångs-
biträde åt
häktad.*

Till afgörande förelåg vidare sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 2, i anledning af justitieombudsmannens framställning om ändring af 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906.

Uti sin till innevarande års Riksdag afgifna ämbetsberättelse hade justitieombudsmannen hemställt, att Riksdagen måtte för sin del antaga följande lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906:

Häri genom förordnas, att 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Askar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hjälp i rättegången, och säger han sig ej själf kunna biträde anskaffa, förordne Konungens befallningshafvande lämplig person att honom vid rätten biträda. Kommer den, som till biträde förordnats, ej vid rannsakingen tillstädes, eller framställes först vid rätten begäran om biträde, varde biträde af rätten förordnad, om lämplig person finnes att tillgå. Ej må den omständigheten att biträde ej kan af rätten anskaffas utgöra hinder mot rannsakingens företagande. Innan biträde blifvit i målet hört, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag af rätten meddelas.

Utskottet hemställde, att Riksdagen med föranledande af justitieombudsmannens ifrågavarande framställning måtte för sin del antaga följande lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906:

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Åskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hvarå straffarbete efter lag följa kan, hjälp i rättegången, och säger han sig ej själf kunna biträde anskaffa, förordne Konungens befallningshafvande lämplig person att honom vid rätten biträda. Kommer den, som till biträde förordnats, ej vid rannsakingen tillstädes, eller framställes först vid rätten begäran om biträde, varde biträde af rätten förordnad, om lämplig person finnes att tillgå. Ej må den omständigheten att biträde ej kan af rätten anskaffas utgöra hinder mot rannsakingens företagande. Innan biträde blifvit i målet hördt, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag af rätten meddelas.

Vid utlåtandet fanns emellertid fogad reservation af herrar *Lindhagen* och *Thorsson*, hvilka hemställt, att justitieombudsmannens förslag måtte oakortadt af Riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter herr *Lindhagen* yttrade: Vid ifrågavarande betänkande hafva jag och en annan ledamot i utskottet anmält reservation. Det är nu tre gånger, som ifrågavarande framställning varit framlagd i Riksdagen, en gång af Kungl. Maj:t och två gånger af justitieombudsmannen. I alla dessa tre förslag har det framhållits, att det enda principiellt riktiga är, att rättegångsbiträde skall kunna lämnas åt enhvar, som är häktad. Detta har framhållits af Kungl. Maj:t och bägge gångerna af justitieombudsmannen.

År 1906 beslöt emellertid Riksdagen att ej gå så långt, därför att Riksdagen ville taga saken så småningom och fruktade, att om man toge allt på en gång, så skulle de häktade i alltför stor utsträckning och utan behof begagna sig af denna förmån. Det skulle då kunna åsamka statsverket stora utgifter, och man enade sig på kompromissens väg att gå så långt, som den nuvarande lagen gör.

Nu har justitieombudsmannen framhållit, att detta ej kan vara riktigt, utan att man måste taga steget fullt ut. Utskottet har denna gång tillstyrkt, att man skall gå en bit till på vägen. Detta skulle ju möjligtvis kunna ha något skäl för sig ur opportunitetsynpunkt, om man nämligen fortfarande stannade på halfva vägen, men utskottet har tagit det *stora* steget, hvarigenom så godt som hela återstoden af häktade kommer med, ehuru väl det uteslutit några fall, som i praktiken måste bli ytterligt fätaliga. Det har nämligen af utskottet föreslagits, att lagen skall komma att omfatta alla de fall, då någon hålles häktad såsom misstänkt för brott, hvarå straffarbete efter lag följa kan. Då detta icke är fallet, får ingen häktas — det är förbjudet i lagen — annat än i vissa undantagsfall och dessa torde som sagdt vara ytterst få, efter hvad

*Om ändring
i lagen
angående
förordnande
af rättegångs-
biträde åt
häktad.
(Forts.)*

Om ändring
i lagen
angående
förordnande
af rättegångs-
biträde åt
häktad.
(Forts.)

jag äfven förvissat mig om på stadsfiskalskontoret här i Stockholm, där man vitsordade denna självklara uppfattning.

Jag menar nu, att då alla måste vara ense om, att det principiellt rätta är, att alla häktade komma med under lagen, så hade det väl, då utskottet tagit det största steget, varit lämpligt, att utskottet också tagit resten. Detta utskottets förslag är, såvidt jag kan se, att sila mygg och svälja kameler. Jag har därför ej kunnat undgå att reservera mig. Jag anser nämligen utskottets förslag oriktigt och skall därför be att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Zetterstrand: Ja, vi voro ju alla ense inom utskottet, att den begränsade omfattning detta ärende fått genom 1906 års lag icke kunde anses fylla det därmed afsedda ändamålet. Därför gällde det att taga steget längre. Frågan blef då, om man skulle, såsom justitieombudsmannen föreslagit, taga steget fullt ut, d. v. s. gifva rättsskydd åt *alla* häktade, eller om man skulle stanna vid något mindre steg. Utskottet beslöt sig då för att stanna vid att lämna rättegångsbiträde åt person, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hvarå straffarbete efter lag följa kan. Nu har den siste ärade talarens medreservant, herr Thorsson, medgifvit, att därmed är det stora steget taget, och äfven gifvit sitt erkännande åt det tillmötesgående, som visats i detta fall. Han yrkar emellertid, att man äfven skall taga det lilla återstående steget. Han har mycket rätt i, att detta steg i och för sig nog icke skulle föranleda några särskildt stora kostnader, och det är således icke därför, man icke velat taga det, utan anledningen därtill är den, att det kunde komma att medföra konsekvenser, som det icke är så lätt att öfverskåda. Om man nämligen går därhän, att man medger rättshjälp åt en person, som är tilltalad för brott, hvarå allenast böter kunna följa, men som är häktad endast därför, att han underlåter att uppgifva sitt namn, så förefaller det verkligen, som om man skulle ha större anledning att gifva rättshjälp åt en icke häktad person, som vore tilltalad för ett *något* gröfre brott, men som uppgifvit sitt namn. Ett sådant steg kan således medföra konsekvenser, som det nu är svårt att öfverskåda. Då därtill kommer, att just detta område af lagstiftningen — såväl straff- som processlagen — kommer att med det allra snaraste omarbetas, så tror jag, att klokheten bjuder att under denna mellantid icke taga ett steg, hvars konsekvenser vi icke mäktat fullt öfverblicka. Det är med anledning häraf, som vi ställt oss på denna ståndpunkt. Då nu också en öfverenskomelse kunnat träffas, som vore så fördelaktig för de åsikter, hvilka den förre ärade talaren och många med honom hylla, så tror jag det vore klokt att icke äfventyra den genom bifall till reservationen.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag förstår verkligen icke den siste talarens yttrande om de konsekvenser, som skulle följa af vårt förslag, ty

konsekvenserna kan man ju till fullo öfverskåda. Det är väl åtminstone orättvist, att, då man nu skall taga nästan hela steget, godtyckligt bibehålla några fall, där personer som häktas icke skulle kunna erhålla rättegångsbiträde, och det bara för konsekvensernas skull. Herr Zetterstrand sade, att det kunde hända, att någon häktades för brott, som kunde umgällas med blott böter. Det kan ju också inträffa, att någon häktas för brott, som kan umgällas med högst fängelse, och i det fallet skulle det då också bli så svåra konsekvenser. Men herr Zetterstrand medgaf själf, att de fall, där detta kunde komma i fråga, vore ytterst få. Konsekvensen är således den, att det endast i ytterst få fall kan ifrågakomma att draga dessa konsekvenser. Vi öfverskåda således redan nu saken i hela dess äfventyrlighet, och jag kan därför icke annat än vidhålla mitt yrkande.

*Om ändring
i lagen
angående
förordnande
af rättegångs-
biträde åt
häktad.
(Forts.)*

Herr Zetterstrand: Jag måtte ha uttryckt mig otydligt, då den förste ärade talaren icke kunde fatta, hvad jag menade med konsekvenserna. Jag menade: Hvarför skall man gifva rättshjälp åt en person bara därför, att han vägrar att uppgifva sitt namn, då man icke skulle gifva rättegångsbiträde åt honom, om han uppgäfve sitt namn?

Öfverläggningen var härmed slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till den af herrar Lindhagen och Thorsson vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herrar Lindhagen och Thorsson vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 112 ja mot 80 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 6.

Å föredragningslistan var härefter uppfördt sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning i fråga om anslag till en processkommission äfvensom en i anledning af de äskade an-

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.*

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)

slagen till nya lagberedningen och processkommissionen väckt motion.

Uti punkten 10 under andra hufvudtiteln, hvilken punkt öfverlämnats till behandling af sammansatta stats- och lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till bestridande af kostnaderna för en processkommission, afsedd att verkställa omarbetning af rättegångsbalken och därtill hörande författningar, på extra stat för år 1910 bevilja 50,000 kronor.

Tillika hade uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 120, hvilken jämväl hänskjutits till sammansatta stats- och lagutskottet, herr Lindhagen hemställt, att Riksdagen ville, med beaktande af i motionen åberopade synpunkter, bevilja det under andra hufvudtiteln i statsverkspropositionen begärda anslag till nya lagberedningen, men afslå anslaget till en särskild processkommission.

Utskottet hemställde,

1:o) att Kungl. Maj:ts under 10:de punkten i andra hufvudtiteln äskade anslag till en processkommission ej måtte af Riksdagen beviljas, samt

2:o) att herr Lindhagens motion n:o 120 måtte anses besvarad dels genom den under punkt 1 gjorda hemställan och dels genom motiveringen i utskottets utlåtande.

Efter föredragning af *punkten 1* lämnades på begäran ordet till:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson, som anförde: Herr talman, mina herrar! Utskottets utlåtande i detta ärende utmynnar i afslag på det begärda anslaget till en processkommission, och detta utlåtande är enhälligt. Jag har således icke någon anledning tro, att kammaren skall stanna vid annat beslut än bifall till utskottets hemställan. Det är icke heller för att tala om det slut, hvartill utskottet kommit, som jag nu begärt ordet, utan det är därför, att utskottets utlåtande innehåller ett uttalande angående den väg utskottet lämpligen anser böra följas för att få vårt nu på många håll så trängande lagstiftningsarbete utfördt så fruktbarande som möjligt. Då jag icke kan finna denna af utskottet utstakade arbetsväg i allo riktig eller lämplig, så anser jag det vara min skyldighet att för kammaren öppet tillkännagifva detta.

Utskottet börjar med att godkänna det i statsverkspropositionen förekommande uttalandet om angelägenheten för att icke säga nödvändigheten af att arbetet på processens reformerande så fort som möjligt sättes i verket. I den delen råder således ingen meningsskiljaktighet. Men utskottet finner detta arbete lämpligen böra ordnas på det sätt, att lagberedningen får i uppdrag att taga itu med processen och således det lagberedningen lämnade uppdraget att arbeta på giftermålsbalken inhiberas. Frågan om en sådan lösning har jag tagit under mycket allvarsamt och ingående öfvervägande, innan Kungl. Maj:t den

14 sistlidne januari på min hemställan gaf lagberedningen uppdraget att öfvergå till giftermålsbalken, och det råd, som jag då gaf Konungen, har icke, såsom utskottet synes antaga, gifvits under förutsättning, att Riksdagen skulle bifalla anslaget till processkommissionen, utan aldeles oberoende af huruvida detta anslag blefve af Riksdagen beviljad eller icke. Jag för min del anser nämligen öfvervägande skäl tala för att giftermålsbalken bör gå före, om icke dessa båda arbeten, giftermålsbalken och processen, kunna gå samtidigt. Jag ber att för kammaren få framlägga de skäl, på hvilka jag grundar denna min uppfattning.

Redan vid lagberedningens inrättande var frågan om giftermålsbalkens revision aktuell. I det förslag till arbetsplan, som lagberedningen år 1903 inlämnade till Kungl. Maj:t, afböjde lagberedningen att upptaga giftermålsbalken väsentligen af det skäl, att lagstiftningen om äkta makars egendomsförhållanden så nyligen som år 1898 varit föremål för revision och man därför ville samla någon tids erfarenhet, innan man ytterligare ginge in på detta ämne, som icke kunde uteslutas, när man skulle revidera giftermålsbalken. Men redan då förelåg en skrifvelse från kyrkomötet och Riksdagen, däri dessa begära revision af lagstiftningen om skillnad i trolofning och äktenskap. Sedan dess har en mängd nya frågor på detta område kommit upp. Först frågan om ordnande af hustrus rättsliga ställning (riksdagsskrifvelse af år 1903). Vidare om undanskiftande i mindre bemedlade dödsbon af medel till minderåriga barns underhåll och uppfostran (riksdagsskrifvelse af 1904). Vidare om barnaföderskors rätt att vara okända, d. v. s. en revision af 1778 års mycket omtvistade och mycket öfverklagade kungliga bref (riksdagsskrifvelse af år 1906). Vidare utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning (riksdagsskrifvelse af 1907). Vidare om behörigheten för gift kvinna att vara förmyndare för man, som förklarar omyndig (riksdagsskrifvelse af 1908). Vidare om lagstiftning om adoption (riksdagsskrifvelse likaledes af år 1908). Ett annat ämne, som på det allra närmaste sammanhänger med en af de förut nämnda riksdagsskrifvelserna, är det om de så kallade ofullkomnade äktenskapen, en lagstiftning, som består sedan 1700-talet och är mycket antikverad.

Utskottet har nu uttalat, att man i detta ämne skulle kunna tills vidare nöja sig med ett provisoriskt afhjälpande af de svåraste bristerna genom partiell lagändring. Den ärade motionären i ämnet har ock ansett, att en mindre beredning på en eller tre personer borde tillsättas att upptaga de mest brådskande frågorna, till hvilka han räknar mannens målsmanskap, utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning och möjligen, säger han, frågan om äktenskapsskillnad.

För min del vill jag till en början anmärka, att jag stannar i tvifvelsmål om hvilket eller hvilka af dessa ämnen äro af den trängande art, att de skulle framför de andra fordra provisorisk lösning, och hvilka som äro af den beskaffenhet, att de utan allvarsamma olägenheter kunde ligga den långa tid, som skulle för-

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.

(Forts.)

flyta, tills lagberedningen blefve färdig med ett förslag rörande processen. Det är nog så, att hvar och en, som intresserar sig för ett visst af de ämnen, som jag talat om, anser detta ämne vara det mest trängande och vill ha fram det i första hand.

Men vidare — och detta är det principiellt väsentliga skälet — synes det mig, som om den erfarenhet vi ha af partiella ändringar i vår lagstiftning, icke skulle uppmuntra till att fortgå på den vägen i vidare mån, än som är absolut nödvändigt. Jag tillåter mig erinra om ändringarne på processlagstiftningens område. Herrarne veta, att dessa äro ganska stora, att de tagit betydande arbete i anspråk och kostat mycket penningar, men reellt taget, är den behållning de lämnat skäligen klen. Detsamma gäller beträffande partiella förbättringar på strafflagstiftningens område, jag tänker särskildt på dem, som genomförts år 1906. Den reelaste behållning vi ha af dessa äro lagarne om villkorlig frigifning och villkorlig dom, men båda dessa beröra ämnen, som icke direkt tillhöra själfva strafflagen. Hvad som gjordes på strafflagen det året har ju sin betydenhet, men hittills åtminstone har det visat sig bra litet resultat därpå. Och det kan, mina herrar, icke gärna vara på annat sätt! Ty skall det göras partiella ändringar, måste de passas in i den öfriga bestående ramen; man får icke rubba den grundläggande åskådning, som redan förefinnes. Det blir, det kan icke hjälpas, nya klutar på gammalt kläde, hvilka riva upp risporna ännu värre, och just för att förekomma sådant, måste man ofta vid partiella ändringar stanna vid något mindre, något, som icke motsvarar hvad man velat.

Härtill kommer en annan sak, och det är, att tidsvinsten antagligen skulle blifva skäligen liten. Ett provisoriskt ordnande af de flesta och viktigaste af dessa frågor — om man tar ihop med en fråga, får man taga ihop med de andra också — skulle taga nära nog lika lång tid som en revision af giftermålsbalken i sin helhet.

Rent praktiskt sedt, ligger därför saken så, att en revision af giftermålsbalken, verkställd genom lagberedningen, kan beräknas vara färdig på 2 eller 3 år. Om nu lagberedningen utan vidare skall ägna sig åt arbetet med processlagstiftningen, tager detta en tid, som antagligen blir dubbelt eller tre gånger så lång. Om emellertid en förändrad lagstiftning på dessa bägge områden är ungefär lika angelägen, hvarom vi måhända kunna vara ense, synes mig den naturliga och mest praktiska vägen vara att taga det mindre arbetet först och det större sedan.

Jag vill i detta fall säga ännu ett ord. Under en förutsättning skulle jag obetingadt varit med om den utväg, som utskottet föreslagit. Och det hade varit, om möjlighet förefunnits, att lagberedningens nuvarande ordförande velat stanna kvar på sin plats och öfvertaga ledningen af processreformen, ett arbete, för hvilket säkerligen ingen man i vårt land är så kvalificerad som han. Hade denna möjlighet förefunnits, skulle jag utan tvekan låtit alla beaktligheter fara och gått den väg, som utskottet nu anvisar. Men den möjligheten är utesluten, enligt hvad jag vid upprepade för

frågningar erfarit. Under sådana förhållanden har jag icke haft annat att göra än att taga förhållandena sådana de faktiskt föreligga.

Kan då, frågar man, ingenting göras vid processlagstiftningen under tiden? Den frågan ligger nära till hands, och den har gifvit mig anledning att ytterligare taga i öfvervägande en sak, som visserligen icke var för mig främmande, när jag lade fram propositionen om processkommissionen, men som jag då ansåg böra skjutas upp till en senare tidpunkt, och det är frågan om den lämpligaste väg man bör välja, när man skall taga itu med ett så stort, så djupt ingripande arbete som processreformen. De olika möjligheter, som härvid erbjuda sig, äro dock någonting, som man redan nu kan tänka sig, äfven om man icke direkt kan bestämma hvilkendera man skall välja. Och af dessa finnes det en, som synes mig speciellt tilltalande.

Utskottet har i sin motivering gjort en anmärkning, som går ut därpå, att det behöfs tid för att vederbörande myndigheter och den intresserade allmänna meningen skola kunna smälta det stora material, som nu föreligger i vårt land på lagstiftningens olika områden. Det är en alldeles riktig synpunkt och den synes mig särskildt värd att beakta, då det är fråga om ett sådant arbete som processreformen. Just med hänsyn till att den stora allmänheten bör få tid att se på och vänja sig vid allt det nya och för nuvarande föreställningssätt säkerligen så främmande, som en ny processlagstiftning otvifvelaktigt komme att erbjuda, skulle det, synes det mig, vara mycket lyckligt, om detta arbete kunde börjas med ett förberedande utkast eller rättare en orienterande framställning, som i stora drag angäfve det väsentliga innehållet i den nya ordningen och, såvidt möjligt i populär form, lämnade en redogörelse för hur man tänkt sig den nya domstolsorganisationen, processförfarandet, instansordningen o. s. v. jämte på sina ställen de olika eventualiteter, som man kunde ifrågasätta. Ett sådant arbete kan emellertid och bör måhända sättas i gång med en annan apparat än en sådan som lagberedningen. Det kan vara just en sådan kommission, som den ärade motionären anvisat för lösning af giftermålsbalkens problem, en kommission på en till tre personer. Denna borde kunna vara färdig med sitt verk samtidigt eller något förr än lagberedningen med giftermålsbalken. Blevve detta arbete så lämnadt ut till allmänhetens skärskådande, finge den ett tillfälle att bilda sitt omdöme, hvilket jag tror vara synnerligen viktigt, och den institution, som sedermera finge åt sig uppdraget att utmäjsla enskildheterna i detta processförslag, skulle ha ett synnerligen godt stöd och en kraftig ledning för sitt arbete. När man kommit så långt, kunde man tänka sig att gå den väg utskottet anvisar, nämligen att sätta lagberedningen in på arbetet.

På det sättet skulle, såvidt jag förstår, ingen tid förloras, och det är möjligt, att frågan i sin helhet skulle vinna därpå. Därest nu lämplig person eller lämpliga personer stå att erhålla för ett dylikt förberedande arbete, så har visserligen Kungl. Maj:t för när-

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.

(Forts.)

varande inga pengar därtill, ty som herrarna veta, äro besparingarna på andra hufvudtiteln minimala. Men det bekymret skulle måhända kunna afhjälpas af en kommande Riksdag, utan att någon väsentlig tidsutdräkt skulle behöfva ifrågakomma.

Utskottet talar i sitt utlåtande bland annat om, att en revision af strafflagen är förestående. Det ger mig anledning att därom nämna några ord, då denna sak förut icke från min sida bragts till kammarens kännedom. Riksdagen begärde, som herrarna veta, i en skrifvelse af förra året en revision af bötesstraffet. När jag undersökte de förhållanden, som därmed sammanhånga, kom jag ganska snart till den uppfattningen, att en revision af bötesstraffet i något så när tidsenlig riktning icke låter sig göra utan att andra delar af strafflagen omläggas. Särskildt vill jag därvid peka på kapitlet om sammanläggning af straff och sammanträffande af brott. Det var därför nödvändigt åt arbetet med bötesstraffets reformerande anvisa en vidare ram, än som strikte följt af Riksdagens skrifvelse. Hur mycket af strafflagen, som denna reform kommer att draga med sig, är naturligtvis omöjligt att på förhand angifva. För att få detta arbete utfördt, sökte jag under senaste hösten att bilda något slags mindre kommission af, som jag tänkte mig, uteslutande fackmän. Men det strandade på omöjligheten att förvärfva för detta fack lämpliga och villiga arbetskrafter. Jag följde då ett annat uppslag, som gick ut på att få till stånd ett förberedande utkast, ett förslag, som kunde läggas till grund för vidare bearbetning i ämnet. Och sedan en kompetent kraft förklarar sig villig att åtaga sig ett sådant arbete, har Kungl. Maj:t på min hemställan uppdragit åt honom att uppgöra ett dylikt förberedande utkast. När detta en gång föreligger, är att hoppas, att den revision, som därpå skall följa, kan gå jämförelsevis lätt och utan större tidsutdräkt. Om mina förhoppningar i detta hänseende gå i uppfyllelse, komme ett af våra större lagarbeten att fullbordas för en kostnad och på en tid, som vi hittills icke haft motstycke till i vår lagstiftning.

Som jag förut nämnt, vore det ur många synpunkter önskvärdt, att något liknande kunde ske äfven med processlagstiftningen. Det är klart, att det förberedande arbetet i dessa fall kommer att bli ganska olika. Ämnenas beskaffenhet och omfattning betinga det.

Med hvad jag nu sagt har jag väsentligen velat framhålla, att jag måste förbehålla vederbörande statsråd rättighet att taga denna sak i förnyadt öfvervägande, å hvilket inträffande nya förhållanden ju kunna inverka, innan jag går in på den omkastning af lagberedningens arbetsplan, som i utlåtandet är föreslagen.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Om vi alla å ena sidan kunna vara ense om, att lagstiftningsarbetet under föregående tiotal af år gått mycket långsamt här i landet, tror jag, att vi å andra sidan måste medgifva, att på senaste tiden det förberedande arbetet gått med snälltägsfart. Det har nu suttit en hel mängd arbetande kommittéer, vattenrättskommittén, dikningskom-

mittén, skifteslagskommittén, konkurslagstifningskommittén, arbetsaftalskommittén och expropriationskommittén. Vidare ha krigslagar samt bolagslagar utarbetats, och dessutom äro vi i färd med att omarbета strafflagen; jordabalken är i det närmaste omarbetad, och nu är ifrågasatt, att man äfven skulle reformera processlagen. Det är icke underligt, om utskottet har ansett, att man borde vara betänksam, innan man genast kastade sig in på äfven detta nya arbete.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att en särskild kommission skulle för det ändamålet inrättas. Vi ha af skäl, som äro angifna i utlåtandet, icke kunnat förorda detta förslag. Men på samma gång ha vi måst gifva herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rätt däri, att en omarbetning af processlagstifningen är synnerligen af behofvet påkallad, och vi ha därför icke velat sätta oss emot att en dylik omarbetning kommer till stånd. Men vi hafva ej kunnat biträda förslaget om tillsättande för sådant ändamål af en ny särskild kommission, utan vi ha anvisat den vägen, att arbetet skulle ske genom nya lagberedningen. Det gällde för oss att tänka på hvilket är viktigast, antingen arbetet på vissa delar af familjerätten, hvilket man förut tänkt uppdraga åt lagberedningen, eller det nu ifrågasatta processlagstifningsarbetet. Vi ha stannat därvid, att processreformen vore det viktigaste. Till ledning för vårt omdöme ha vi i viss mån haft äfven ett yttrande af en stor auktoritet på detta område, nämligen ordföranden i nuvarande lagberedningen. Under remissdebatten rörande detta ärende yttrade han sig i Första Kammaren. Han påpekade då nödvändigheten af att man icke gick alltför brådstörtadt till väga i lagstifningen och att man måste med afseende på den graden de olika behofven, så att man tog först det man ansåg viktigast och koncentrerade krafterna på det mest trängande. Och han tillade följande: »Om det är så, att reformen af rättegångsbalken är den mest trängande — och herrarne erinra sig säkert, att jag aldrig försummat något tillfälle att här framhålla, huru trängande det behofvet i själfva verket är — nåväl, tag då den i främsta rummet, förändra instruktionen för lagberedningen och låt den taga upp den frågan, och låt en reform af familjerätten, så trängande den än må vara, om än efter att några provisoriska förbättringar nu vidtagits, låt den komma först i andra rummet. En sådan tanke har icke varit för den nuvarande lagberedningen främmande uti dess framställningar till Kungl. Maj:t, och det synes af statsverkspropositionen, att denna tanke icke heller varit främmande för justitieministern, ehuru han ej fullföljt den.»

Precis samma tankegång, som genomgick detta anförande, har också gjort sig gällande inom utskottet, och det är därför vi framhållit, att vid en gradering af behofven utaf dessa båda lagstifningsarbeten det enligt vår uppfattning skulle vara bäst att först taga itu med processlagstifningen och öfverlämna denna åt nya lagberedningen, och med anledning däraf ha vi icke kunnat biträda Kungl. Maj:ts proposition om ett särskildt anslag för en processkommission. Huruvida denna uppfattning är riktigare än den,

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.*
(Forts.)

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.

(Forts.)

som nyss gjort sig gällande från statsrådsbänken med afseende på det sätt, hvarpå frågan bör lösas, lämnar jag därhän, men ett kunna vi vara ense om, nämligen att icke någon ny kommission bör tillsättas vid en tidpunkt, då så många krafter äro anlitade för lagstiftning på en sådan mängd skilda håll.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandström: Herr talman! För den, som i likhet med mig har ansett, att den kungl. propositionen om tillsättande af en särskild processkommission har varit synnerligen välbefogad och förtjänt af att bifallas, verkar det synnerligen nedstämmade att se, att utskottet ställt sig så osympatiskt mot densamma. Och det verkar ännu mera nedstämmade, när man, som i dag skett, hör, att den förutsättning, som utskottet utgått från, med all sannolikhet icke kommer att realiseras. Utskottet har nämligen, enligt min mening med all rätt, uttalat, att behovet af en processreform säkerligen är det största och mest trängande på lagstiftningens område, och det har antagit, att äfven om propositionen afslås, detta icke vållar uppskof med reformen, eftersom arbetet lämpligen kunde öfverlämnas åt den redan inrättade lagberedningen, och att det därför utan onödigt dröjsmål kunde komma till utförande.

Nu har emellertid herr justitieministern framhållit, att detta möter betänkligheter från regeringens sida, alldenstund regeringen lutar åt den uppfattningen, att det finnes andra områden inom lagstiftningen, som den anser vara mera pressanta och med hvilka lagberedningen i första rummet bör taga itu. Det lider intet tvivel, att härigenom ett ytterligare undanskjutande af processreformen blir oundvikligt, ty äfven om bredvid lagberedningen kunde utarbetas ett principbetänkande, är det tydligt, att detta icke skulle behöfva taga den tid af tre år, som lagförslaget inom familjerätten skulle kräfva, utan att sålunda arbetet blir försinkadt. Själfva förutsättningen för utskottets afslagsyrkande synes därigenom i väsentlig mån bortfallen.

Jag kan icke heller fullt sentera de skäl, som af utskottet anförts mot inrättande af en särskild processkommission. Utskottet säger först, att det med hänsyn till de många lagförslag, som föreligga dels under utarbetande och dels redan färdiga, skulle bli så mycket på en gång, att det svårligen kunde af den allmänna meningen och af myndigheterna smältas, om man nu tillsatte denna särskilda processkommission att arbeta ut sitt förslag bredvid öfriga lagstiftningsarbeten. Men jag tror, att utskottet härvidlag öfverskattat dylika kommissioners arbetsprodukt. Det går så långsamt för dem att komma till något resultat, att någon dylik risk icke är att befara. Herr justitieministern har ju också antydt, att processkommissionen sannolikt först efter sex eller sju år eller ännu längre tid skulle kunna bli färdig med sitt arbete. Att under den tiden inhibera öfriga lagstiftningsarbeten, som ligga hos lagberedningen, förefaller mig icke kunna motiveras därmed,

att myndigheterna och den allmänna meningen skulle få för mycket att smälta. Det är väl långt bättre, om lagberedningen fortsätter med sitt trängande arbete under de många år, som processkommissionen komme att arbeta.

Verkan af ett beslut i öfverensstämmelse med utskottets hemställan skulle helt visst bli, att mycket viktiga lagstiftningsfrågor skötes undan, och man får icke förbise, att hela vår rättsordning är till väsentlig del antikverad, då den ju i hufvudsak härrör från år 1734 med alla den tidens primitiva förhållanden. Om vi icke ändra lagstiftningsarbetet i så motto, att man arbetar på flera linjer och med flera kommittéer, komma vi icke därefter, att vår generation eller ens den nästa får upplefva en rättsordning, som står någorlunda i öfverensstämmelse med lifvets utveckling i vår tid.

Utskottets andra skäl för afstyrkande af propositionen är den så kallade personfrågan. Utskottet påpekar — icke utan anledning — att det tillsatts så många kommittéer och att det ställts så många kraf på dugande personer vid den nya organisationen af högsta domstolen och regeringsrätten, att det torde möta svårighet att förvärfa lämpliga personer för den ifrågasatta processkommissionen, och att äfven om man finge de rätta personerna, skulle detta i sin ordning medföra olägenhet för rättskipningen och förvaltningen, från hvilka de toges.

Man bör emellertid betänka, att det här kan bli fråga om högst fyra eller fem personer. Denna hänsyn till personfrågan har i mycket mindre viktiga fall, vid tillsättande af kommittéer, icke fått spela den roll, som utskottet här tillmäter densamma. Och ser man närmare på saken, är det kanske icke ens fyra eller fem personer, som behöfva tagas från den högre rättskipningen och förvaltningen, nämligen om åt processkommissionen skulle gifvas en sådan sammansättning, att äfven de praktiska synpunkterna komme till sin fulla rätt. I hvarje fall kan hänsynen till statsförvaltningens eller rättskipningens behof icke vara af den betydelse, att den får hindra processreformens ingångsättande, om den eljest anses lämplig.

Det finnes emellertid ett annat skäl, som för mig är af afgörande vikt, för att icke åt den nu sittande lagberedningen, åtminstone med den sammansättning den för närvarande har, öfverlämna processreformen. Lagberedningen består som bekant af fyra ledamöter, justitierådet Ivar Afzelius, hofrättsrådet, utnämnde domhafvanden Gustaf Carlson, docenten Tore Almén och revisionssekreteraren Sten Stenberg. Samtliga dessa ledamöter äro synnerligen framstående jurister, de torde kunna räknas till främsta ledet af svenska jurister, och från teoretisk synpunkt äro de väl skickade att utarbета ett lagförslag till en modern processordning. Men hvad som är icke mindre viktigt är, att inom processkommissionen den praktiska erfarenheten och de praktiska synpunkterna i rättskipningen bli representerade. Om man ser på dessa ledamöters praktiska erfarenhet, på hvad de haft med rättskipningen att göra, faller det först i ögonen, att de ha uteslutande domare-

*Angående
anlag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)

erfarenhet. Naturligtvis måste den viktiga domaresynpunkten vara den dominerande i ett arbete sådant som processreformen, men den får icke vara den enda. Domaren har sin särskilda syn på domstolsorganisationen och domstolarnes arbetssätt, och denna kan icke alltid sammafalla med den rättsökande allmänhetens syn på samma sak. Domaren bör och kan i viss mån, ja, i betydlig mån, sätta sig in i allmänhetens behof och intressen i rättskipningen, men hvad han omöjligen kan, är att se på den med allmänhetens egna ögon. Han har sin synpunkt och allmänheten har sin.

Om man nu sammansätter en processkommission med uteslutande domare, kan det icke hjälpas, att den blir ensidig. Det måste finnas representanter för allmänhetens speciella intressen i rättskipningen, och de representanterna ge sig numera själva, sedan advokaterna kommit att där inom spela den roll, som de nu faktiskt göra. Allmänhetens ombud vid rättegångar äro numera rättsbildade personer, och de hafva efter sakens natur helt annat perspektiv på domstolarnas organisation och arbetssätt och rättskipningen i dess helhet än domarne. Den praktiska erfarenhet, som de fått af bristerna i nuvarande rättegångsordning, måste ovillkorligen representeras i en processkommission. Det är sålunda första villkoret, att där skall sitta en advokat, som vet, hvar skon har klämt för honom och hans hufvudmän.

Men det är äfven en annan brist i lagberedningens sammansättning, sedd från reformens synpunkt. Samtliga domare, som sitta där, äro öfverdomare, deras erfarenhet är så godt som uteslutande erfarenhet af processen i hofrätten och högsta domstolen. Däremot har icke någon af dem utöfvat någon längre tids underdomareverksamhet. Det är gifvet, att äfven därutinnan ligger en betänkelig ensidighet, när man vet, hur olika arbetssättet är i öfverrätten och i underdomstolarna. I öfverrätterna dömes det på handlingar och papper utan någon kommunikation med allmänhet och parter, medan åter underdomstolarne ha den intimaste dagliga beröring med allmänheten och de rättsökande parterna. Det är då klart, att det, särskildt i fråga om underrätternas organisation och arbetssätt, är underdomaretjänstgöringen, som är den instruktiva och mest uppfostrande i fråga om bedömandet af hvilka förändringar äro af behofvet påkallade och huru sakerna skola anordnas. Det andra villkoret är således, att i kommissionen måste sitta en erfaren underdomare.

Om kommissionen icke fyller dessa villkor, blifva icke de praktiska synpunkterna tillräckligt beaktade, hur teoretiskt fin den nya processreformen än kan blifva.

En annan följd häraf blir emellertid, att, om på detta sätt två medlemmar af processkommissionen måste tagas direkt ur det praktiska lifvet, det endast blir två eller högst tre, som behöfva tagas från den högre statsförvaltningen och rättskipningen, och anledning till bekymmer, att dessa arbetsområden skola bli lidande därpå, blir så mycket mindre.

För min del kan jag icke finna annat, än att det är bäst att

låta lagberedningen, som är synnerligen väl sammansatt för den uppgift, för hvilken den är bildad, fortsätta med sina arbeten, hvilka sannerligen icke äro af natur att kunna uppskjutas, och bifalla den kungliga propositionen om tillsättande af en särskild processkommission, så att man har någon utsikt att en gång i vår generation få se processreformen realiserad. Jag skall därför be att få yrka bifall till den kungliga propositionen.

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Jag skall börja med att säga några ord med anledning af hvad den siste talaren anförde.

Man kan ju hysa olika tankar om, huru många verkligt skickliga personer det finnes att disponera för lagarbete, och om förhoppningarna i detta afseende äro mycket högtflygande, kan man möjligen inlåta sig på att tillsätta hur många kommissioner som helst. Det kvarstår i alla fall en svårighet. Det är nämligen, såsom den siste ärade talaren framhöll, när det gäller lagstiftningsarbete på den allmänna rättens område, nödvändigt, att äfven allmänheten på något sätt får deltaga i detta lagstiftningsarbete, att den blir något invigd i förhållandena och att man får i någon mån åtminstone klart för sig, hur den allmänna opinionen ligger. Men i detta afseende äro ju den förre talarens och utskottets uppfattning olika, och då kan ju ej vidare resoneras därom.

Men, hvad jag särskildt vill bemöta, är den siste talarens yttrande, att saken är afgjord genom den hänsyn man måste taga till den nuvarande lagberedningens sammansättning. Det är ju klart, att lagberedningens sammansättning växlar i hög grad och att den, om den skall få en särskild uppgift i fråga om processlagstiftningen, måste undergå betydande omsättning. Men vi veta ju redan nu genom justitieministerns uttalande, att den nuvarande ordföranden icke under några förhållanden vill sitta kvar. Det måste således sökas upp en ny ordförande. Det är då tillfälle till, att denne sökes bland sådana jurister, som kunna leda ett arbete på en processreform.

När det sedan gäller de öfriga ledamöterna, vill jag framhålla, att såväl justitieministern som den siste ärade talaren åsidosatte den omständigheten, att vi redan vid sidan af lagberedningens arbete på jordabalken påbörjat ett parallellarbete på den allmänna civilrättens område vid sidan af lagberedningens arbete med jordabalken. Det har tillsatts en särskild kommission, som har samarbetat med kommissioner i de två öfriga skandinaviska länderna i och för en revision af handelsbalken. Detta samarbete har ej blott påbörjats, utan en del däraf har också afslutats, så att det blifvit gemensamma lagar i de tre skandinaviska länderna om köp och byte. Är det icke då viktigast, att man först fullbordar arbetet med handelsbalken, innan man går in på en tredje balk? Jordabalken är färdig snart. Hvarför icke göra handelsbalken därnäst färdig?

Nu föreligger för närvarande på kamrarnas bord ett betänkande med anledning af en motion, som jag har väckt. Där talar utskottet, enhälligt, ytterst välvilligt om det skandinaviska civil-

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)

lagstiftningsarbetet. Utskottsmajoriteten, som utgjordes af Första Kammarens ledamöter, har emellertid sagt sig icke tro, att familjerätten lämpar sig för ett sådant samarbete. Visserligen skulle vissa delar vara lämpliga, men icke hela familjerätten. De sväfra i det fallet på målet. Men hvad de uttryckligen säga ifrån och hvarom utskottet är enigt, det är, att det påbörjade arbetet med handelsbalkens revision genom ett skandinaviskt samarbete bör så snart som möjligt återupptagas. Två af de ledamöter, som nu sitta i nya lagberedningen, ha just varit sysselsatta med detta skandinaviska arbete, och jag tror förvisso, att de icke skulle ha någon högre önskan än att få fortsätta det. De tagas oundgängligen i anspråk för att avsluta sitt arbete med handelsbalkens revision. Då har sålunda herr Sandström fått ytterligare två vakanta platser i sin lagberedning. Tre nya platser måste således besättas, och man kan då välja efter behag. För öfrigt tillsättas lagberedningens ledamöter icke för lifstid, utan efter behof, så att de afgå, då behofvet icke längre finnes, och det fins alltid en hel mängd andra uppgifter, som med tacksamhet taga emot de ledamöter, som icke längre få sitta kvar i lagberedningen.

Således, hvad den siste ärade talaren föreslog, det stämmer icke öfverens med aktualitetens kraf; det skulle i stället medföra en synnerligen stor misshushållning med arbetskrafter och åsidosättande af regeln, att man bör gå så småningom och taga det ena först och det andra sedan. Man bör först avsluta handelsbalken och sedan taga itu med giftermålsbalken.

I detta sammanhang vill jag för min personliga del säga, att en orsak, hvarför jag ogärna skulle se, att man med all makt kastade sig redan nu öfver giftermålsbalken för att trots olika meningar genomföra en revision af densamma, är verkligen den, att jag måste vidmakthålla den förhoppning, för hvilken jag har arbetat åtskilligt, att fortsättningen på arbetet med revisionen af den allmänna civillagen skall kunna ske efter ett öfvervägande mellan de tre skandinaviska länderna.

Blir det nu, som lagutskottet — äfven Förstakammarsidan — har föreslagit, eller att man skall taga upp det gemensamma arbetet på handelsbalken och låter de två ledamöter af lagberedningen, hvilka förut sysselsatt sig därmed, få fullborda sin uppgift, för hvilken de äro speciellt skickade, hvad är då naturligare, när detta arbete är slutfördt, än att den svenska kommission, som arbetat på handelsbalken, därefter fortsätter att arbeta på giftermålsbalken i dess helhet och undersöka, om det är möjligt att få ett samarbete till stånd äfven där med de andra länderna.

Den saken berördes hvarken af justitieministern eller den föregående talaren. Man har hvilat i tjugu eller trettio år, sedan Riksdagen först skref i fråga om äktenskapsskillnader, och det är väl viktigast, icke att resultatet kommer om ett par eller tre år, utan att det resultat, hvartill man kommer, är sådant, att det är mest gagnande för det kommande århundradet.

Jag öfvergår nu till att säga några ord med anledning af hvad herr justitieministern anförde. Han gjorde för sin del icke något yr-

*Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.
(Forts.)*

kande om att kammaren skulle antaga förslaget om processkommissionen, men han framlade för kammaren en ny plan, som han hade uttänkt, enligt hvilken man ändå skulle kunna vidhålla hans arbetsordning och taga giftermålsbalken först och processlagstiftningen samtidigt. Han yttrade vidare, att det nu genom Riksdagens beslut visserligen icke kommer att finnas tillräckligt med penningar för detta, men att om han inrättade arbetet så, som han i hufvudsak tänkt sig det och satte detsamma i gång, så kunde han komma tillbaka vid nästa Riksdag och då få medel beviljade. Detta låter bra underligt, för den händelse detta betänkande bifalles af Riksdagen.

Bland de flesta juristkretsar och i sammansatta utskottet äfvensom bland många andra har den uppfattningen gjort sig gällande, att man i första hand bör inrikta sig på processlagstiftningen och först i andra hand på giftermålsbalken. Nu säger justitieministern, att det är i alla fall hans öfvertygelse — och den måste man ju respektera — att man bör gå just den motsatta vägen. Och han har nu framlagt en plan, huru man, äfven med den förändrade situation, hvari saken skulle komma, om utskottets hemställan bifölles, skulle kunna gå fram på den väg han tänkt sig.

Herr justitieministern uppräknade, för att visa nödvändigheten af att giftermålsbalken toges först, en del riksdagsskrifvelser, som pekade på, att Riksdagen velat ha ändring i giftermålsbalken och därmed sammanhängande lagområden. Men om man forskar i häfderna, skall man nog kunna räkna upp en hel mängd framställningar från olika håll om ändring äfven i processlagstiftningen. Det går alltså icke att på sådant sätt afgöra saken, utan man får sätta de bägge lagstiftningsområdena bredvid hvarandra och säga, att bägge äro i trängande behof af revision, men att det ena områdets behof af ändring är mera trängande, och att detta område därför bör tagas först.

Så framhöll vidare herr justitieministern, att det visat sig, att partiella lagändringar, lösryckta ur sitt sammanhang, ha den egenkapen att i väsentlig mån förfela sin verkan, och det vill jag på det hela taget gifva honom rätt uti. Han anförde som särskilda exempel därpå just processlagstiftningen och strafflagstiftningen, och det är mycket riktigt, att där i synnerhet detta är förhållandet, men han ville äfven tillämpa det af honom framställda påståendet på giftermålsbalken. Där kan man däremot till skillnad från rättegångsbalken och strafflagen verkligen med effektivitet genomföra just partiella förbättringar, och man har äfven gjort det. Så antogs förra året en ny lag om äktenskaps ingående, och den passar alldeles förträffligt i systemet, och jag tror icke, att man kan säga, att den lagen mistade sin betydelse, därför att den utgjorde en partiell reform. På samma sätt kan man stifta en lag exempelvis om äktenskaps upplösning. Och en fråga, som skulle vara särskildt lämpad att partiellt lösa, är den om oäkta barns och deras mödrars rättsförhållande. Den frågan berör icke endast giftermålsbalken, utan går in på en hel mängd andra rättsområden. Den ägnar sig sålunda synnerligen väl för ett specialarbete.

Angående
anslag till
en process-
kommission
m. m.

(Forts.)

Slutligen den tredje saken, som skulle partiellt lösas, är frågan om mannens målsmanskap, och denna behöver icke taga så lång tid, om man, som föreslagits i motionen år 1903, löser den provisoriskt, ty den tarvar, såsom framgår af det då formulerade lagförslaget, endast en ytterst obetydlig ändring i allmänna lagen, och då vinnes den förmånen, att man får en skandinavisk lagstiftning på detta område, och att vår lag kommer i samma ställning i detta afseende som våra grannländers lagar.

Nu är det emellertid ganska underligt, att, då herr justitieministern föreslog, att en processkommission skulle inrättas, han uttalade sin lifliga förhoppning, att man nog skulle erhålla lämpliga personer för uppdraget. Men nu säger han, att justitierådet Afzelius icke vidare ville åtaga sig dylikt uppdrag och att det därför vore omöjligt att nu få annan person till att leda ett sådant arbete i lagberedningen. I stället förordade herr justitieministern att öfverlämna åt en eller två eller tre personer, som skola väljas att göra detta utkast, måste ha precis lika stor kompetens som den, hvilken sedan leder arbetets närmare utförande; ty om det är herr justitieministerns mening att välja en sekunda-person att göra ett utkast till hufvudgrunderna i processlagstiftningen, för att sedan lämna till en prima-person att fullborda arbetet, så tror jag, att detta utkast är värdelöst. Det är en ganska farlig tanke denna, som herr justitieministern gifvit uttryck åt, att man skall lägga ned arbete på ett utkast, utan att det blir allsidigt behandadt af de rätta personerna. Jag tror sålunda, att de öfvervägande skälen tala för bifall till utskottets föreliggande förslag och för att den arbetsordning följes, som i betänkandet antydts.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och lagutskottets hemställan i första punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Voteringen utföll med 131 ja mot 58 nej; och hade alltså kammaren bifallit utskottets hemställan.

Angående anslag till en processkommission m. m.
(Forts.)

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Vidare företogs till afgörande Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bildandet af en lånefond, afsedd att för mindre bemedlade personer bereda tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder.

Till utskottets behandling hade blifvit hänvisad en inom Andra Kammaren af herr Lindhagen m. fl. väckt motion n:o 118, däri hemställts, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bildande af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Sjö, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det torde vara hvar och en af kammarens ledamöter alltför väl bekant, hurusom vi förliden riksdag hade att behandla en likadan motion, afgifven af samme motionär, herr Lindhagen. Denna kammare afslog emellertid motionen med 67 röster emot 64. Man hade förden skull gärna velat tro, att icke motionären redan nu, ett år därefter, skulle framkomma med samma förslag, när kammaren en gång uttalat sig emot det. Men förmodligen har han väl ansett sig kunna återkomma af det skälet, att det var en så ringa majoritet, som då afgjorde utgången.

Emellertid har, såsom utskottet erinrar, efter det motionen blef afslagen, »i enlighet med Kungl. Maj:ts vid nämnda riksdag framlagda förslag sådan ändring vidtagits i bestämmelserna för den nuvarande egnahems-lånefondens användning, att densamma får tagas i bruk för beredande af egna hem åt mindre bemedlade jämväl å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd».

Vidare beslöt senaste årets Riksdag, med anledning af en motion af herr Hägglund, att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida och under hvilka förutsättningar en hypoteksbank, ägnad att på ett effektivt och billigt sätt

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa egna bostäder.

(Forts.)

ordna fastighetskrediten i städerna, skulle kunna upprättas, hvarjämte Riksdagen för denna utrednings verkställande på extra stat under sjunde hufvudtiteln anvisade 5,000 kronor.

Riksdagen har således redan förlidet år beslutit att ingå till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ty fall, på det äfven städerna skulle få en hypoteksbank med garanti af staten och beredande möjlighet till billiga och effektiva penninglån. Man kan då tycka, att Riksdagen i så måtto gjort allt hvad den kunnat i detta hänseende, och skulle man nu bifalla detta skrivelseförslag och sålunda måhända få en sådan lånekassa, som visserligen är något annorlunda än den förut omskrifna och af mig nu nämnda, så blefve det ändå, så att säga, tårta på tårta.

Man säger, att detta skulle afse den mindre bemedlade befolkningen i städerna. Men äfven till den mindre bemedlade befolkningen i städerna, som kan låna pengar emot in-teckning i sina fastigheter, tages helt säkert ingen hänsyn i en hypoteksbank eller hypoteksförening för städerna, lika litet som detta gäller för landsbygdens vidkommande. När så är, kan jag icke finna annat, än att Riksdagen redan gjort allt hvad på den beror, allt hvad den bör göra.

Därtill kommer, att om det nu skulle inrättas en sådan lånekassa, som motionären och tillfälliga utskottet gjort framställning om, och penningarna blefve billiga, kan det till äfventyrs hända, att en del jordbrukarefolkning funne för godt att sälja sina egendommar på landet och flytta in till städerna under förhoppning, att de där skola kunna bygga billiga hus för lätt upplånadt kapital samt uthyra lokaler och lefva på hyran samt själfva bo fritt. Det är möjligt, att de blefve lurade på affären. Men i alla händelser kan man befara, att det hela resulterar i att inflyttningen till städerna skulle ske i större utsträckeing än hittills. Och denna inflyttning till städerna från landsbygden är enligt mitt förmenande alldeles tillräcklig som den nu är, utan att den på något sätt behöfver uppmuntras. Alla armar, som kunna erhållas, behöfva användas vid modernäringen. Jag unnar städernas arbetarebefolkning allt godt och därför tror jag, att det vore bäst, att icke landtbefolkningen gäfves anledning till att flytta till städerna för att tåfla med stadsarbetarne vare sig med arbete eller byggande af hus.

Det har för öfrigt synts mig, att det icke alltid är bra att blott komma in med förslag om hur man skall få låna och låna. Man bör äfven tänka på, att en dag lånen skola betalas, och jag hade trott, att den ärade motionären äfvensom det värda utskottet och dess ordförande skulle tänkt på den saken. Det hade nog varit mera önskligt, om den store förslagsställaren i mycket, herr borgmästare Lindhagen, kommit med ett förslag i den vägen eller om en utredning blefve verkställd vare sig af honom eller af Kungl. Maj:t om hur svenska folket skall betala sina många såväl enskildes som statens skulder. Det vore ett uppslag, som jag tror skulle omfattas med välbehag och intresse, synnerligast om det kunde realiseras.

Af hvad jag nu haft äran anföra framgår, att jag icke kan vara med om ett bifall till utskottets hemställan, hvarför jag ber att få yrka afslag å densamma.

Härefter yttrade:

Herr Petré: Herr talman! För dem, som tillhörde kam-maren i fjol, ligger det klart, att de synpunkter, som den siste talaren nu framdragit, lågo före redan då och sålunda icke äro nya för i dag. Den debatt, som då fördes, resulterade — såsom talaren också framhöll — däri, att den davarande motionen föll med tre rösters öfvervikt. Det är min lifliga tro, att denna fråga mognat sedan i fjol, och att vi nu stå inför dess lösning.

Hvad det här gäller, är ju, att staten skall genom en organi-serad låneverksamhet göra sitt till, för att städernas mindre be-medlade befolkning skall kunna få sitt behof af verkliga hem bättre tillgodosedt, än hvad för närvarande är fallet. Man kan naturligtvis anlägga olika synpunkter på denna fråga. Man kan sålunda företrädesvis fästa sig vid de rent sanitära vådor, som ligga i de eländiga bostadsförhållanden, som råda i våra stor-städer.

Man kan särskildt framhäfva faran däraf för den ungdom, som växer upp i en sådan omgivning. Man kan också föra det talet, att likaväl som staten ansett sig hafva anledning att lämna sin medverkan till att arbetarne och de med dem likställda på lands-bygden och i våra stadslignande samhällen, köpingar och municipalsamhällen beredas möjlighet att grunda egna hem, likasåväl har staten ock anledning tillse, att de mindre bemedlade i stä-derna få en sådan möjlighet för sig öppnad. Man kan också — och jag vill säga, att det synes mig vara den förnämsta synpunk-ten i denna fråga — peka på den rent sociala innebörden. Det är utan tvifvel så, att det allra mesta af det, som jag skulle vilja kalla för social osundhet i våra stadssamhällen, bottnar ytterst i de där rådande osunda bostadsförhållanden. Hvar och en, som sysslat med fattigvård och slikt i våra städer, vet, att sanningen af detta påstående icke kan jäfvas. Det är nog så, att alla reform-sträfvandet på det sociala området för städernas del öfver hufvud taget äro fruktlösa, innan man kommit dithän, att det skapats möjlighet för ett verkligt hemlif och familjelif för de mindre be-medlade; och första förutsättningen härför är sundare bostadsför-hållanden. Det är nog ock så, att denna uppfattning under de sista åren gjort sig allt mer och mer gällande. Och jag vågar säga, att det öfverallt i våra städer för närvarande förefinnes en liflig sträfvan att göra allt hvad göras kan för att främja denna sak. Det är ock därför, såvidt jag förstår, i rätta ögonblicket, som detta kraf nu förts fram, att staten med sina större resurser skall lämna sin medverkan till att detta önskemål lättare må kunna ernås. Förvisso är det icke en dag för tidigt, att så sker.

Det finnes emellertid en invändning, som härvidlag tidigare gjorts gällande och som den siste talaren ock något vidrörde i

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa egna bostäder.
(Forts.)

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfa egna bostäder.
(Forts.)

senare delen af sitt anförande. — Jag är den förste att sympatisera med den tankegång, han därvid gjorde gällande, om den nämligen vore byggd å en riktig grund. Han sade, att en låneverksamhet som den föreslagna skulle komma att draga befolkningen från landsbygden in till städerna, och det vore icke något eftersträfvansvärdt, att så skedde, ty de armar, vi hade därute på landet, dem behöfde vi fullväl. Jag tror för min del, att det icke kan vara något att invända mot sistnämnda uppfattning i och för sig. Men man får väl å andra sidan säga, att det i detta fall icke är nog att intaga en negativ ståndpunkt. Den emigrationsström, som årligen går från vår landsbygd, visar uppenbarligen, att det är framför allt rent positiva åtgärder, som erfordras för att lämna dessa utflöde och hålla befolkningen kvar i hembygden. Man kan utan tvifvel äga rätt att förutsätta, att i samma mån man skapar allt större möjligheter för särskildt de unga på landsbygden att få ett eget hem att sträfvä för, i samma mån blir lockelsen att öfvergifva hemtrakten mindre. Jag tror, att vi i detta afseende hafva anledning att vara synnerligen tacksamma för de af Kungl. Maj:t för årets Riksdag framlagda nya uppslag i fråga om upplätelser från kronans egendommar för bildande af egna hem.

Den, som motsätter sig inrättandet af den lånefond för städerna, som här är ifrågasatt, får ej glömma, att folkanhopningen till städerna är en naturlig följd af industriens koncentrerung i desamma. Detta är en faktor, som vi hafva att räkna med och icke så lätt kunna ändra. Men det är icke allenast industriarbetarne, det här gäller, utan också de många små befattningshafvare, som hafva det så ställdt, att de måste bo i städerna och i likhet med industriarbetarna ej hafva bärkraft att på ett tillfredsställande sätt själfva lösa sin bostadsfråga.

Om jag drager ut konsekvenserna af den tankegång, för hvilken den siste talaren gjorde sig till målsman, kunna dessa konsekvenser enligt min mening icke blifva andra, än att ju sämre vi ställa det för de mindre bemedlade i städerna, ju mera hafva vi landtmän gagn däraf för de intressen, som ligga oss närmast. Jag tror icke, att denna synpunkt kan kallas vidsynt. Jag tror icke, att man främjar det helas väl med att tillämpa en sådan uppfattning. Jag tror tvärtom, att det gäller här — som en talare sade i fjolårets debatt i denna fråga — att det ena göra och det andra icke underlåta.

Det är ytterligare två omständigheter, som den föregående talaren särskildt framhållit emot denna lånefondens inrättande. Den ena hänför sig till frågans förändrade läge genom den utsträckta möjlighet att förvärfa egna hem, som vid fjolårets riksdag beredes mindre bemedlade å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd. Jag tror, att om talaren läser igenom hvad som är sagdt i utskottets betänkande, skall han finna, att genom denna utsträckning icke vunnits hvad med förevarande motion afses. Här gäller det att skaffa städernas arbetare och de med dem likställde bostadslägenheter. Men den utvidgning af den nuvarande egnahemslånefondens användning, som

skedde vid 1908 års riksdag, har betydelse hufvudsakligen för bildande af jordbrukslägenheter inom städernas jurisdiktionsområden. Den andra omständigheten, som talaren vidrörde, var den, att vi hafva att vänta en proposition angående fastighetskreditens ordnande i städerna. Det är att hoppas, att så är fallet, men den frågan har väl ej det samband med den nu förevarande, som talaren förmenade. Den frågan är väl jämställd med den hjälp, som staten en gång lämnat Sveriges allmänna hypoteksbank medelst en grundfond, men kan väl svårligen åberopas såsom skäl mot statslåneverksamhetens utsträckande äfven till egnahems bildande å städernas område.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder.
(Forts.)

Jag vill icke längre uppehålla kammarens tid i denna fråga. Jag tror, som sagdt, att den nu är mogen för sin lösning; och jag vågar säga, att det vore mycket att beklaga, om Andra Kammaren i dag skulle upprepa det nej, hvarmed frågan i fjol afslogs. Det ligger nog mycken sanning i hvad motionärerna inledningsvis säga i sin motion, att det här gäller en statsangelägenhet, lika viktig och trängande som någon annan omsorg om medborgarnes välfärd.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Jönköping, *Jeansson* i Kalmar, *Schotte*, *Bogren*, *Rune*, *Lindgren* i Oskarshamn, *Kobb*, *Wavrinsky*, *Palmstierna*, *Leander*, *Thylander*, *Tynell* och *Kjellberg*.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen, som nu gaf propositioner å dessa yrkanden, fann propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller kammarens femte tillfälliga utskotts hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit så väl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 131 ja mot 61 nej, hvadan kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 8.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

Till behandling förelåg nu statsutskottets utlåtande n:o 40, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken, dels ock en inom Riksdagen väckt motion vidkommande denna fråga.

I propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t under sjätte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen dels att för anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken bevilja, utöfver redan tillgängliga medel, ett anslag af 500,000 kronor samt däraf för år 1910 anvisa ett belopp af 250,000 kronor, dels ock att medgifva, att för ifrågavarande verkstadsanläggning finge af Notvikens mötesplats på statens järnvägar öfverlätas ej mindre det område af omkring 24 hektar, som å den i ärendet omförmälda karta omslöttes af röda begränsningslinjer, jämte å området befintliga byggnader och växande skog än äfven den ytterligare mark, som erfordrades för spåranläggning, allt mot en ersättning af 8,500 kronor, att ingå till landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehäft en af herr Crafoord i Andra Kammaren väckt motion, n:o 164, hvari hemstälts, att Riksdagen måtte besluta om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i hvad mån systemet med reservdelar för den rullande materielens reparation borde kunna komma till användning särskildt med hänsyn till malmtrafiken, och att sålunda med byggandet af reparationsverkstaden i Notviken tills vidare måtte anstå.

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen måtte för anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken bevilja, utöfver redan tillgängliga medel, ett anslag af 500,000 kronor samt däraf för år 1910 anvisa ett belopp af 250,000 kronor;

b) att Riksdagen måtte medgifva, att för ifrågavarande verkstadsanläggning finge af Notvikens mötesplats på statens järnvägar öfverlätas ej mindre det område af omkring 24 hektar, som å den i ärendet omförmälda karta omslöttes af röda begränsningslinjer jämte å området befintliga byggnader och växande skog än äfven den ytterligare mark, som erfordrades för spåranläggning, allt mot en ersättning af 8,500 kronor, att ingå till landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål; samt

c) att herr Crafoords ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock afgifvits af herrar *Olsson* i Fläsbro, *Persson* i Tällberg, *Thorsson*, *Wiklund*, *Sjö*, *Starbäck*, *Berg* i Stockholm, *Ekman* i Mo gård, *Svallingson*, *Ström* i Transtrand och *Thor*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke för närvarande måtte vinna Riksdagens bifall; samt

b) att herr Craforde's ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Efter uppläsandet af utskottets hemställan i mom. a) och b) gaf herr talmannen på begäran ordet till:

Herr Sjö, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Af förevarande betänkande framgår, att elfva af utskottets medlemmar reserverat sig mot det slut, hvartill utskottet kommit, och skall jag bedja att få angifva de skäl, som föranledt, att jag deltagit i denna reservation.

Redan för två år sedan beslöt Riksdagen att uppföra en verkstad för reparation af den för malmtransport afsedda rullande materielen, och att denna verkstad skulle förläggas i Kiruna, hvarjämte Riksdagen för berörda ändamål då anvisade ett anslag af 500.000 kronor. Sedan detta beslut fattats af Riksdagen på grund af järnvägsstyrelsens och Kungl. Maj:ts hemställan, började emellertid järnvägsstyrelsen visligt nog att tänka på, att om verkstaden förlades i Kiruna, hvarest rädde det kallaste och hårdaste klimatet i vårt land, så skulle det blifva betydligt dyrare icke blott att uppföra verkstaden, utan ock att sedermera underhålla arbetarne på denna kalla ort. Fördenskull hörde järnvägsstyrelsen sig för på annat håll angående en plats för förläggande af verkstaden med ty åtföljande bostäder och vände sig då med en hemställan till Öfverluleå kommun och Bodens samhälle. Öfverluleå kommun var emellertid icke så handlingskraftig, som den borde ha varit, utan satte sig något i efterhand. Ungefär samtidigt ingick järnvägsstyrelsen till Luleå stad med en förfrågan i berörda hänseende äfvensom till chefen för vederbörande arméfördelning med en förfrågan, huruvida område kunde upplåtas för verkstadens förläggande på lägerplatsen vid Notviken.

Uppgörelse härom med staden Luleå skedde raskt nog, men, såsom jag redan nämnt, ställde sig Öfverluleå kommun i efterhand. Sedan uppgörelsen mellan järnvägsstyrelsen och Luleå kommit till stånd, uppstod emellertid i Boden en liffig tanke på att söka förverkliga den plan, man där förut tänkt sig, nämligen att få till Boden förlagd ifrågavarande verkstad jämte all den personal, som sedermera skulle komma att användas i verkstadens tjänst. Strax efter det den förberedande behandlingen af Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag om förläggande af verkstaden till Notviken påbörjats inom utskottet, kom en deputation från Öfverluleå kommun hit till Stockholm och framlämnade ett förslag, huru denna kommun ville hafva det och på hvilka billiga och humana villkor den ville upplåta jord för ändamålet. Den ville lämna mark på lika goda villkor som Luleå stad och t. o. m. på ännu billigare och humanare villkor, såsom framgår af dess skriftliga erbjudande. Enligt den uppfattning, som vi reservanter i utskottet fått, skulle, därest verkstaden förlades inom Bodens samhälle, icke allenast

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

den nuvarande verkstaden, utan äfven den stora verkstaden, som komme att dit förläggas, ligga på samma område. En af fördelarna skulle också blifva, att verkstaden komme att ligga inom ett befäst område, hvilket den icke skulle göra, om den förlades till Notviken. Den skulle äfven få elektrisk kraft från en i närheten af Boden varande kraftstation; äfven den elektriska anläggningen skulle likaledes ligga inom det befästa området. Såväl verkstaden som arbetarne vid densamma skulle få jord på drägliga eller till och med goda villkor. Vatten skulle tillhandahållas af samhället, hvilket äfven skulle anordna gator och verkställa dränering af jorden. Det ena med det andra skulle anordnas af samhället på samma, om icke bättre, sätt än hvad staden Luleå skulle göra.

Den fördelen skulle också tillkomma, att vid Boden en järnvägsstation är uppförd, där många tåg, upp- och nedgående, såväl för passagerare som för gods, stanna, och allt hvad som behöfves kan där af- eller pålastas, hvilket icke är förhållandet vid Notviken. Järnvägsstyrelsen säger visserligen, att en station icke skulle behöfva anläggas där, utan endast ett bispår framdragas, men vi kunna ju tänka oss litet hvar, att det icke gärna kan gå an att där endast hafva ett bispår eller en växelförregling, utan så småningom måste det anläggas en station, och af den utredning, som blifvit gjord af Öfverluleå kommun, finner man, att kostnaden för anläggande af en station skulle uppgå till mellan 15,000 och 16,000 kronor och kostnaden för den årliga administrationen till 8,000 à 9,000 kronor. Detta skulle man kunna undvika, därest verkstaden förlades till Boden.

Om nu ifrågavarande verkstad förlades till Boden, skulle detta också ha den fördelen med sig, att såväl de arbetare, hvilka komme att bli sysselsatta med själfva verkstadens uppförande, som de, hvilka sedermera där finge anställning, kunde skaffa sig rum för billigare pris, än om verkstaden blefve förlagd till Notviken, och särskildt gäller detta med afseende å sistnämnda slaget arbetare för tiden, innan de hunne skaffa sig egna bostäder, då för närvarande uti Notviken, i motsats till hvad förhållandet är vid Boden, icke finnas några för sådant ändamål lämpliga byggnader.

Reservanterna ha tänkt sig, att, om Riksdagen nu återförvisar frågan till Kungl. Maj:t i och för en förnyad ompröfning, denna icke skulle behöfva taga så lång tid, måhända icke mer än fem, sex eller sju veckor, i alla fall icke längre, än att frågan kunde återkomma redan vid innevarande riksdag och då blifva afgjord. Men äfven om detta icke är möjligt, vore i alla fall ingen skada skedd, om man finge vänta med detta afgörande till nästa års riksdag.

Om ett dylikt uppskof ägde rum, blefve man äfven i tillfälle att taga under förnyad ompröfning, huruvida icke verkstaden kunde göras något mindre och således äfven billigare, än hvad som nu är föreslaget. Såsom herrarne finna af betänkandet, har ju äfven det förslaget varit å bane, att verkstaden skulle förläggas till Kiruna. Där ställa sig emellertid arbetskostnaderna dyrare än på något annat ställe i hela vårt land, och det var därför tydligt,

såsom äfven framgår af järnvägsstyrelsens beräkningar, att om verkstaden förlades ned till Boden, skulle kostnaderna blifva mindre, än om Kiruna utsåges till plats för anläggningen i fråga.

Det är detta sätt att se frågan, som vi litet hvar haft. Vi ha ansett, att om frågan finge ligga till sig något mera, skulle man bli i tillfälle att få fram en fullständigare utredning af frågan i dess helhet än den nu förebragta, och detta kan ju aldrig skada. När man nu i a' s fall uppehållit frågan så pass länge, som skett, tror jag icke, att man skulle riskera det ringaste, om man låte afgörandet af ensamma anstå än en tid, hvarunder den kunde blifva bättre utredd. Det är ju ett gammalt ordspråk, som heter, att den, som vinner tid, vinner allt, och så har man äfven tänkt i detta fall. Därpå kan visserligen svaras, att det brådskar med denna verkstads uppförande med hänsyn till den ökade malmtransport, som hädanefter kommer att försiggå å våra järnvägar där uppe i Norrland, med ty åtföljande ökad behof af reparation af den rullande materielen. Jag tror dock, att saken skall reda ut sig, äfven om vi nu besluta ett uppskof, då nämligen den ifrågasatta förnyade utredningen fort nog torde kunna slutföras.

Då jag sålunda anser, att det under förhandenvarande omständigheter ligger i statens intresse, att frågan blir så väl utredd och klargjord, som ske kan, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan i punkterna a och b samt bifall till den i ämnet afgifna reservationen.

Herr Berglund: Herr talman! I en punkt synes man inom utskottet ha varit ense, nämligen därutinnan, att ett stort behof förefinnes af en sådan reparationsverkstad som den här föreslagna. Utskottet anser äfven, att systemet med reservdelar nog äger sin befogenhet, men dock inom vissa gränser; utskottet betonar uttryckligen, att detta system med reservdelar måste begagnas med urskillning och försiktighet. Herr Crafoord har i sin motion uttalat en önskan, att man skulle begagna systemet med reservdelar. Detta system tillämpas redan nu i mycket stor utsträckning vid statens järnvägar, och det har naturligtvis ett visst fog för sig, om man nämligen, som utskottet säger, håller sig inom vissa gränser, men det blir tydligen absurdt, om man vill draga ut satsen därhän, att alla större reparationer skola företagas vid en centralverkstad, som är belägen 1,100 kilometer från den plats, där materielen skall användas.

Äfven i en annan punkt synes det mig, som om alla härvidlag borde kunna enas, nämligen däri, att då platsen för en verkstadsanläggning sådan som denna skall bestämmas, böra icke ortssynpunkter vara afgörande, utan man måste se på statens intressen och de rent praktiska kraf, som kunna ligga bakom det hela.

Om man nu öfver hufvud erkänner behofvet och nödvändigheten af en verkstadsanläggning för reparation af malmtågsmaterielen, så synes mig, att man väl också bör tillerkänna de officiella och grundliga undersökningar vitsord, som af sakkunniga personer

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

företagits beträffande lämpligaste platsen för verkstaden. Vidtgående undersökningar ha i detta syfte blifvit anställda af järnvägsmyndigheterna å orten, och därvid ha inalles fjorton alternativ, afseende platser såväl i Boden som vid Notviken intill Luleå, kommit i fråga. Så har t. ex. i Boden icke mindre än sex alternativ blifvit undersökta, och af dessa ha särskildt tre kommit under slutlig ompröfning. Nu har på sista tiden från intresserad håll äfven framskjutits alternativet Vikrödningen i Boden, och den platsen har i dagarne blifvit undersökt genom distriktsförvaltningens i Luleå försorg. Bandirektören har därvid afgifvit det utlåtandet, att om man vill förlägga verkstaden till området vid Vikrödningen, måste man för att få det fördelaktigaste läget lägga verkstadsplanet 2,5 meter högre än Bodens bangårdsplan, och enbart terrasseringskostnaden beräknas i så fall uppgå till cirka 175,000 kronor, under det att motsvarande kostnad för Notviks-förslaget ej beräknas uppgå till mer än cirka 40,000 kronor. Det är ju tydligt, att, då det gäller en sådan fråga som denna, ortsintressena söka göra sig gällande, i likhet med hvad förhållandet var, när — såsom herrarne torde erinra sig — striden stod mellan Örebro och Motala om den stora centralverkstaden. Men det är väl ändock statens intressen, som härvidlag böra vara de bestämmande.

Om man utgår ifrån behovet och nödvändigheten af en sådan reparationsverkstad som den nu föreslagna, synes det mig, såsom jag nyss sade, att man måste tillmäta de grundliga undersökningar, som verkställts af sakkunniga rörande denna sak, mera afgörande betydelse än det från Bodenintresserad håll framskjutna påståendet, att Vikrödningen vore den bästa platsen för nu ifrågasvarande anläggning. Detta påstående vederlägges för öfrigt af hvad som anföres i en af järnvägsstyrelsen ingifven inläga angående denna fråga. Där påvisas, såsom jag redan förut framhållit, att därest man vill förlägga denna verkstad till Boden, måste man vara beredd att offra 135,000 kronor mera, än om man beslutar sig för Notviken.

Nu är det ju möjligt, att här i kammaren förefinnes en önskan att kunna skjuta undan hela denna sak, icke därför att man miss tror de utredningar, som blifvit gjorda, utan af en allmän känsla att vilja undgå en stor utgift. Men denna utgift måste vi i alla fall förr eller senare underkasta oss, och ett uppskof skulle endast ha allvarliga olägenheter med sig och sannolikt leda till mycket större framtida kostnader. Det är ju klart, att malmtägsmaterielen måste underhållas, och jag vill i sammanhang därmed nämna, att det finnes icke någon materiel vid statens järnvägar, som är utsatt för ett så oerhördt slitage som just denna, hvilken just till följd däraf tarfvar ett alldeles särskildt underhåll.

Ser man på de skäl, som tala för och emot den ena och den andra platsen, Boden och Notviken, finner man, att det först och främst är ekonomiska och praktiska skäl, som tala för Notviken. Såsom jag redan förut påpekat, ställer sig enbart terrasseringskostnaden cirka 135,000 kronor dyrare i Boden än vid Notviken.

Järnvägsstyrelsen utvecklar för öfrigt sina skäl att förorda Notviken på följande sätt: »Hvad beträffar de skäl, som förmått järnvägsstyrelsen att hos Kungl. Maj:t hemställa, att verkstaden måtte få anläggas å Notviken, må anföras följande: Vid Notviken äger kronan mark, som kan öfverlåtas på statens järnvägar, och det ytterligare för verkstadsanläggningen önskvärda området lämnas kostnadsfritt af Luleå stad. För verkstadsanläggningen kan på detta sätt nu genast erhållas ett område af cirka 520,000 kvm. För verkstadsanläggningen erfordras enligt järnvägsstyrelsens beräkning och med hänsyn tagen äfven till framtida utvidgningar endast omkring 240,000 kvm., hvadan det område, som står järnvägsstyrelsen till buds å Notviken, är större än behofvet kräfer, hvilket emellertid icke kan anses annat än som en fördel. Marken, där verkstaden är afsedd att läggas, är af synnerligen god beskaffenhet för ändamålet, i det att den består af sand och grus med ett tunnt lerlager öfver. Statens järnvägars hufvudspår mellan Boden och Luleå skär igenom området, hvilket på två sidor omgifves af vatten. Grundläggnings- och terrasseringskostnaderna blifva lägre än på någon annan erbjuden plats. Luleå stads vattenledning passerar området, hvarigenom det blir möjligt att förse verkstaden med dricksvatten samt med vatten under tryck för eldsläckning. Det för verkstadens industriella behof erforderliga vattnet erhålles medelst korta rörledningar från sjön. Läget i närheten af Luleå stad, dit afståndet beräknas till mellan 5 och 6 km., kommer säkerligen att underlätta anställandet af dugliga förmän och arbetare. Vidare finnas synnerligen lämpliga områden för byggnadstomter och boställen för personalen. Sedan nämligen för verkstadsanläggningen reserverats förberörda 240,000 kvm., återstå ju af området cirka 280,000 kvm. för sådant ändamål. Luleå stad har därjämte tillförbundit sig att för ett pris af 25 öre per kvm. i mån af behof öfverlämna ett område af 400,000 kvm. nordväst om Notviken för egna hem åt verkstadsarbetare, och ingår i detta pris äfven skyldighet för staden att utlägga gator samt vatten- och afloppsledningar». Detta är hvad järnvägsstyrelsen anför om de företräden, som Notviken i detta fall erbjuder.

Nu har äfven Öfver-Luleå kommun erbjudit sig att upplåta fri mark dels för själfva verkstadsanläggningen, dels till egna hem. Men det är däremot icke så, som herr Sjö sade, att nämnda kommun förbundit sig att äfven bekosta vattenledning och gatuaneläggningar till egnahemsområdet. För närvarande finnes ingen vattenledning i Boden, och Öfver-Luleå kommunalstämmas beslut af den 25 oktober innehåller icke ett ord om, att kommunen är villig att underkasta sig kostnaderna för vattenledning och gator. Där nämnes endast, att den vill upplåta fri mark för anläggningen i fråga samt mark till egna hem åt verkstadspersonalen för ett pris ej öfverstigande det, som för samma ändamål fordrats vid Notviken, och det finnes absolut ingenting om vattenledning eller anläggning af gator.

Nu är visserligen att märka, att ifrågavarande kommunalstämmbeslut blifvit öfverklagadt, och ehuru Konungens befall-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

ningshafvande för sin del ej funnit skäl att upphäfvä detsamma, ämnar man tvifvelsutän till högre instans för att vinna detta mål. Stämmobeslutet är öfverklagadt på den grund, att Öfver-Luleå kommun icke disponerar området i fråga och man icke kan veta, vid hvilka kostnader ett slutligt inköp af hela denna mark stannar.

Verkstadspersonalen, som helt naturligt måste vara mycket intresserad af huru denna fråga utfaller, har från början ställt sig synnerligen tacksam för erbjudandet från Notviken om upplåtande af mark därstädes. Då det blef bekant, att en kommission rest från Boden hit till Stockholm för att bland riksdagsmännen verka för verkstadens förläggande till Boden, höllo arbetarne sammanträde — det var den 22 februari, alltså för kört tid sedan — där äfven en resolution i frågan fattades. Jag skall nu icke läsa upp hela denna resolution, som går ut på att bemöta påståendet, att lefnadsomkostnaderna skulle vara billigare i Boden än i Luleå, men jag tillåter mig dock att citera följande: »Att lifsförnödenheterna äro billigare i Boden än hvad fallet är i Luleå strider äfven mot våra snart sagdt dagligen gjorda erfarenheter. Herrar kommitterade borde sannerligen också veta bättre med afseende på gjorda erfarenheter i denna sak. Att herrar kommitterade för öfrigt besjunga Vikrödningsförslaget i alla möjliga tonarter förundrar oss ej alls, då vid de talrika kommunalstämmor, som ha haft att behandla ärendet i fråga, öppet erkänts af en sådan man som Aug. Berglund, att det är affärs- och tomtintressena det gäller och böra som sådana med alla till buds stående lagliga medel befrämjas.

Till sist böra vi erinra om att det enda förslag till förläggningssort för den ifrågasatta verkstaden för oss arbetare är Notviken, enär vi då anse oss komma i åtnjutande af billigare lifsförnödenheter, lägre skatter, bättre skolor för våra barn, riklig tillgång på godt vatten, bättre och fördelaktigare byggnadstomter än hvad förhållandet blir i Boden. Oss synes som om Bodenkommittén gått väl långt.

Önskligt vore om de tidningar som aftryckt omförmälda kommitterades skrift äfven låta detta vårt gjorda uttalande komma till herrar riksdagsmäns så väl som till allmänhetens kännedom». Denna resolution antogs enligt uppgift i en ortstidning af 79 procent af de närvarande, medan mot beslutet reserverade sig smeden Johnsson jämte 16 andra mötesdeltagare.

Hvilka skäl tala då för verkstadens förläggning till Boden? Ja, fränser man statens större utgifter i och för anläggningen är det endast enligt mitt förmenande ett starkt skäl, som talar för Boden och detta är att verkstaden kommer att ligga inom befäst område. Ett annat skäl skulle vara det, att därest verkstaden förlägges till Boden, skulle administrationskostnaden ställa sig billigare. Man kan nu fråga sig, om dessa skäl i och för sig äro af så afgörande betydelse, att man för deras skull bör förbise kostnads- och lämplighetsfrågan. Vi bygga väl för freds- och ej för krigsförhållanden. Skulle endast en sådan synpunkt vara af-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

görande, som ligger till grund för det sålunda först anförda skälet, så kunde man ju fråga: hvarför lägga vi då så dyrbara hus som riksbanksbyggnader, länsresidens, hospital m. m. i obefästa hamnstäder? Det är väl ändå den praktiska lämpligheten, som man i främsta rummet tager i betraktande.

Nu förstår jag väl, att just denna synpunkt, befästningssynpunkten, verkar på många hypnotiserande, men jag anser likväl, att man för densamma ej får förbise kostnadsfrågan. Generalstabschefen, som varit i tillfälle att yttra sig om de båda här föreliggande alternativen, har förklarat, att han ej motsätter sig verkstadens förläggning till Notviken under villkor, att den gamla verkstaden i Boden bibehålles samt att den nya verkstaden vid Notviken hastigt kan utrymmas och göras obrukbar. Båda dessa villkor komma att fyllas. Det har aldrig varit meningen att slopa Bodenverkstaden, utan den skall bibehållas för de reparationer, som ej utföras vid den nya verkstaden.

Hvad skulle man vinna genom ett uppskof? Enligt mitt förmenande ingenting alls. Det skulle endast bli en ny cirkelgång af undersökningar, med nya kostnader. Såsom jag förut nämnt, disponerar icke Öfver-Luleå kommun det ifrågasatta området, utan detta innehafves nu af intresserade personer på interimsköp, som, enligt hvad jag hört, gäller till juli månad innevarande år. Om nu Riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition i frågan, hvad blefve då följden? Jo, gifvetvis det, att ägarne till jorden i fråga icke skulle vidare vilja ingå på något vidare interimsköp. Det skulle genast heta: Här äro pengar att förtjäna. Redan nu betalas i Boden intill 2 kronor per kvadratmeter för den del af området, som ligger inom stadsplan, och om Riksdagen nu avslår den föreliggande kungl. propositionen, skall man alltid tyda det så, att man här gifvit på hand, att Bodenintresset skall blifva det segrande.

Huru man än ser denna fråga, tror jag således icke, att något är att vinna på ett uppskof, och då de grundliga undersökningar, som genom myndigheternas försorg verkställts af kompetenta och opartiska personer under ämbetsmannans ansvar, peka på Notviken såsom den lämpligaste och billigaste platsen för nu ifrågavarande anläggning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Enhvar i denna kammare må vara öfvertygad om, att det är för mig föga angenämt att behöfva här stiga upp och åter kritisera förslag, som komma från kungl. järnvägsstyrelsen. Men förhållandena äro sådana, att den offervillighet, för hvilken den svenska Riksdagen alltid varit känd, så snart det gällt järnvägsanläggningar och därmed sammanhörande frågor, börjat att allt mer och mer öfvergå i en viss betänksamhet, detta beroende därpå, att man nu icke längre kan tala om, att man för det eller det kan disponera tillgängliga trafikmedel, utan måste tänka på, att dylika anslag tagas direkt af skattemedel.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Till grund för Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition om beviljande af ett anslag å 1,000,000 kronor för uppförande af en reparationsverkstad vid Notviken ligger ytterst en vidlyftigt motiverad framställning från distriktsförvaltningen i femte distriktet. Oaktadt denna framställning blifvit först pröfvad af kungl. järnvägsstyrelsen och sedan efter vederbörlig behandling i Kungl. Maj:ts kansli upptagits i form af kungl. proposition, ha dock inom statsutskottet yppats från förslaget väsentligen afvikande meningar.

Reservanterna inom utskottet ha haft en kännning af att frågan icke varit fullt utredd. De nu angifna kostnaderna äro ej heller totalkostnaden för ifrågavarande anläggning i dess fullt färdiga skick. Vid granskning af förslaget har jag sålunda funnit, att däri endast upptagits kostnaden för själfva verkstadsbyggnaden jämte diverse därtill hörande spår m. m. Denna byggnad är för öfrigt, inom parentes sagdt, orimligt stort tilltagen i jämförelse med liknande anläggningar utomlands med motsvarande reparationskapacitet. Ej heller har i beräkningarna ett enda öres utgift medtagits för anskaffande af erforderliga verktyg, verktygsmaskiner o. d. För centralverkstaden i Örebro uppgingo kostnaderna enbart för anskaffande af dessa saker till cirka 350,000 kronor, och den utgiftsposten torde väl icke blifva mindre här. Lägga vi härtill, att administrationskostnaderna vid verksaaden i Örebro enligt årets arfvodesstat uppgår till 63,094 kronor per år och sålunda representerar ett kapital å inemot 1,500,000 kronor, finna vi, att det föreliggande förslaget egentligen rör sig om en summa af nära 3,000,000 kronor i stället för, som här står, 1,000,000 kronor.

Då på sin tid anslag begärdes till centralverkstaden i Örebro, förklarades, att man i denna verkstad säkerligen skulle kunna reparera sju lokomotiv per reparationsplats och spår. Maskinafdelningens statistik för år 1907 visar dock, att man i Örebro endast kunnat reparera fem lokomotiv per plats och spår. Således ha de gjorda beräkningarna visat sig vara för höga, eller också har, hvilket kanske är det troligaste, verkstadens kapacitet icke blifvit till fullo utnyttjad.

I detta sammanhang ber jag få omtala, att de nuvarande distriktsverkstäderna synas lida af brist på arbete. Arbetarne vid centralverkstaden i Örebro ha till sin förbundsstyrelse i Stockholm afsänt skrifvelse i denna sak, och arbetarne i Malmö ha äfvenledes gjort det. Ifrån Örebro har häfdats en uppfattning, som står i direkt samband med min motion om afslag på denna framställning. I nämnda skrifvelse säga arbetarne, att då arbetstillgången vid härvarande verkstäder sedan längre tid varit mindre god och som det för den närmaste framtiden icke vill visa sig tendenser till det bättre, så få de instämma i motionens syfte att förhindra nybyggnader af flere reparationsverkstäder vid statens järnvägar och anse lämpligt att vid mindre tillgång af arbete igångsätta arbete med reservdelar vid de nuvarande verkstäderna. Ifrån Malmö föreligger en längre skrifvelse, som jag icke vill trötta kammaren med att uppläsa, utan af hvilken jag endast vill

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

referera det viktigaste. Af den framgår, att sedan november månad i fjol borttagits allt ackordsarbete inom verkstaden, och motiverades detta från verkstadschefen med den omständigheten, att vi måste minska vår arbetsintensitet för att få arbetet att räcka till, och i stället för att afskeda folk, så ansåg han, att det var bättre, att arbetarne gingo in på att icke arbeta på ackord, utan, som han själf säger, »därigenom att ackordssystemet blefve borttaget, så kunna vi åstadkomma en jämnare fördelning af arbetsstyrkan inom verkstaden», och sålunda skulle man låta arbetarne gå och plocka med litet af hvarje, som kunde passa. Att så fortfarande är förhållandet intygas af en skrivelse med svar från verkstadschefen, hvilken skrivelse var daterad så sent som den 1 februari 1909.

Afvenledes har kungl. järnvägsstyrelsen själf bekräftat riktigheten af nämnda uppfattning genom sin skrivelse till verkstäderna vid Liljeholmen och Tomtebodas samt centralverkstaden i Örebro, där den häfdar den uppfattning, att arbetena, som äro förlagda inom dessa verkstäder, böra i hufvudsak för vissa detaljer förläggas enbart till centralverkstaden i Örebro, och de arbetare, som äro sysselsatta vid de två förstnämnda verkstäderna i Stockholms närhet, skulle äga träffa öfverenskommelse med verkstadschefen i Örebro om lämplig tid och sätt för omflyttningen.

Häraf framgår, att medan arbetarne vid de nuvarande verkstäderna uttrycka sina bekymmer öfver bristen på arbete och där-af minskade inkomster — Malmöarbetarne gå så långt, att de räknat ut, att genom att taga bort ackordsarbetet, ha de fått en inkomstminskning af 12- till 15,000 kronor i månaden — så föreslår dock kungl. järnvägsstyrelsen icke desto mindre Kungl. Maj:t att hos Riksdagen begära ett miljonanslag till en ny verkstad. Järnvägsstyrelsens förnämsta skäl för en reparationsverkstad i Notviken synes vara, att transporten af lokomotiv till och från Örebro blifver alltför dyrbar. Den beräknas också till cirka 60,000 kronor för 50 lokomotiv; till grund för denna beräkning har då tagits, enligt 1905 års underdåniga berättelse, kostnaden för en tonkilometer till 3,1 öre. Här får jag nu verkligen ett osökt tillfälle att andraga ett ytterligare motiv till min motion om förändring af järnvägsstyrelsens bokföring och gifva ett nytt bevis, hur man anser sig kunna behandla de af bokföringen framgångna siffrorna genom att citera följande skrivelse, som berör frågan om frakten af lokomotiv från Notviken till Örebro: »Till distriktsförvaltningen vid I distriktet. Avesta järnverk skall till Lindholmens mekaniska verkstad i Göteborg leverera omkring 350 ton vinkel- och spantjärn, afsedt för den vid verkstaden beställda ångfärjan. Frakten för ifrågavarande järn från Krylbo till Göteborg skall utgå med 1 öre per tonkilometer. Krylbo station skall upptaga för sändningarna uppkommande fraktkelopp å månatliga räkningar, ställda till I distriktets maskinafdelning», under-tecknad Pegelow.

Då det gäller att bevisa, att något skall blifva för dyrt, så tager man en hög siffra per tonkilometer vid bokföringen, och då man vill, att något skall vara billigt, tager man för samma enhet

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notvikens.
(Forts.)

en därför passande lägre siffra, och detta allt ur samma bokföring; ty man måste väl antaga, att generaldirektören icke gör sina kalkyler utan stöd af bokföringen.

Använda vi nu generaldirektörens beräkningar i stället för distriktsförvaltningens, blir kostnaden för transporten af 5:te distriktets 50 lokomotiv ej fullt 20,000 kronor i stället för 60,000. Beräknas nu den nya verkstadsanläggningen med moderna verktygsmaskiner till en och en half miljon kronor, och räknas därå ränta och amortering efter 5 procent eller 75,000 kronor, hvartill kan ytterligare läggas verkstadens administrationskostnader 63,000 kronor, så skulle staten för att spara in 20,000 kronor betala 138,000 kronor.

Af hvad jag sålunda här anfört, anser jag med tydlighet framgå, att statsutskottets reservanter ha fullkomligt rätt i sitt yrkande om afslag å den framlagda propositionen, i hvilket yrkande jag till alla delar instämmer.

Herr Ekman i Mo gård: Herr talman, mina herrar! I olikhet med den föregående ärade talaren hyser jag inga betänkligheter att ställa mig en smula kritisk i sådana frågor, där jag anser, att Riksdagen bör utöfva kritik, och det är ju vid de aldraflesta här förekommande frågor. Jag har också i detta fall icke kunnat följa Kungl. Maj:ts proposition, hvilket herrarne äfven finna af det förhållandet, att jag här står upptagen bland reservanterna. Jag skall därför med anledning af de uttalanden, som här gjorts till försvar för Kungl. Maj:ts proposition, anhålla att få yttra några ord.

Behovet af en verkstad, en större verkstad än den nu uti Boden befintliga inom detta distrikt, hafva såväl utskottets majoritet som reservanterna erkänt, men reservanterna hafva ställt sig något tveksamma först och främst beträffande storleken af detta behof. Vi ha nämligen trots den möjligheten kunna vara åtminstone icke utesluten, att, därest den nya verkstaden blefve förlagd till Boden, där det förut finnes en visserligen mindre järnvägsverkstad, så skulle den nya anläggningen, på grund af att så är förhållandet, i någon mån kunna minskas och därigenom också utgifterna för staten för denna nya verkstadsanläggning minskas.

Men dessutom ha reservanterna icke heller funnit utredningarna beträffande den lämpligaste platsen för den nya verkstadsanläggningen så grundliga, att de ha ansett sig kunna biträda förslaget, och i olikhet med en af de föregående talarne, vågar jag verkligen påstå, att dessa undersökningar, som han betecknade såsom både vidtgående och af sakkunniga verkställda och som järnvägsstyrelsen genom en promemoria, som inkommit till statsutskottet, presterat, ännu lämna något öfrigt att önska i fråga om grundlighet. För att endast taga ett exempel, så ber jag få framhålla, att undersökningarna i fråga om grundförhållandena å den i Boden föreslagna platsen först och främst, såvidt af den inkomna promemorian framgår, icke omfatta hela det erbjudna området, och dessutom är det rätt stora afstånd mellan de olika

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

borrningar, som där verkstälts. Vi se, att järnvägsstyrelsen enligt uppgift gjort en hel del platser till föremål för undersökning, innan den stannat vid Notviken. Men det var ett ganska häftigt afstannande af undersökningarna, då järnvägsstyrelsen 1908 beslöt sig för Notviken, ty såsom framgår af den kungl. propositionen, hade järnvägsstyrelsen förut inledt underhandlingar med Boden, men då Bodens samhälle i likhet med hvad som inom andra kommuner och vid andra tillfällen, då det gällt upplåtande till staten af områden för byggnaders — exempelvis kaserners — uppförande förekommit och alltså icke är så ovanligt, om det också icke är försvarligt, hade gjort åtskilliga svårigheter för att bestämdt uttala sig angående det pris, som marken skulle betinga, så gick järnvägsstyrelsen mycket hastigt in till Kungl. Maj:t och afgaf ett förslag om verkstadens förläggande till Notviken. Om detta förfarande från Bodens kommunala myndigheter icke är berömvärdt, så är det nog, som jag nyss sade, ett förfarande, som icke är allt för sällsynt, då emellan olika kommuner uppstår en dylik konkurrens om möjligheten att få inom sitt område förlagd en statens verkstad, en konkurrens, som jag emellertid visst icke anser, att man bör uppmuntra. Jag ber också därför att i detta sammanhang få fästa uppmärksamheten på att, ehuru reservanterna i statsutskottet särskildt yttrat sig om Boden, det dock icke från vår sida med bestämdhet yrkats, att verkstadsanläggningen under alla omständigheter skulle bli förlagd till Boden, utan hvad vi påyrkat är förnyad utredning beträffande den lämpligaste platsen för denna verkstads förläggande. Jag hyser verkligen den tron, att en sådan förnyad utredning måhända kommer att peka på lämpligheten af verkstadens förläggning till Boden, men den möjligheten är icke utesluten, att en grundligare undersökning än den hittills verkställda äfven kan föranleda järnvägsstyrelsen och Kungl. Maj:t att i detta afseende framkomma med ett helt och hållet nytt förslag.

Jag tror också, att om herrarne tänka på de skäl, som en talare från denna plats för en stund sedan anförde till förmån för Kungl. Maj:ts proposition, så skola herrarne finna, att en stor del af dessa skäl just peka på den bristande utredningen. Beträffande Notviken, som Kungl. Maj:t själf accepterat, har man sålunda klart för sig en hel del fördelar, som skulle komma att erbjudas, därest verkstaden dit blefve förlagd, i fråga om såväl gatu- som vattenledningsanläggningar och dylikt.

Men från Boden föreligger icke något definitivt sådant förslag. Härmed får icke anses vara ådagalagdt, att icke liknande fördelar efter förnyad undersökning skulle kunna beredas äfven från Boden. Äfven med hänsyn till de militära synpunkterna torde det vara nödvändigt att erhålla en ny utredning, ty det har visat sig särskildt under diskussionen inom statsutskottet, att de militära auktoriteterna ha något olika uppfattning. Under det man från vissa håll ansett det vara förenadt med större risk i händelse af krigsfara att förlägga verkstaden till Notviken, ha andra militära auktoriteter förklarar, att risken vore större, om verkstaden för-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notvikens.

(Forts.)

lades till Boden. Jag anser därför, att det skulle vara önskvärdt att få ett bestämdt uttalande från militära auktoriteter i detta afseende i samband med en ny proposition. Jag tager också för gifvet, att äfven om Riksdagen i dag biträder reservanternas förslag, Kungl. Maj:t skall låta sig angeläget vara att vid en förnyad utredning af denna fråga äfven taga all möjlig hänsyn till de framställningar af arbetare som kunna komma att göras, på det att verkstaden icke måtte blifva uppförd på en plats, där det för en större arbetsstyrka skulle möta stora svårigheter att erhålla såväl bostäder som sådant, hvilket erfordras för deras lifsuppehälle. Alla dessa här framhållna synpunkter tala för en förnyad utredning och för uppskof.

Medan jag har ordet, ber jag få säga, att jag icke kan dela min ärade kollegas, herr Sjös, förhoppning, att utredningen skulle kunna verkställas så snabbt, att förslag kunde inkomma till detta års Riksdag. Äfven om formella skäl icke skulle hindra Kungl. Maj:t att framlägga förslag till detta års Riksdag, tror jag, att om utredningen skall blifva allsidig och grundlig, detta icke låter sig göra så snart. Men faran af ett uppskof är icke stor. Det enda skäl, som synes mig tala för ett snabbt beslut i detta fall, är det skäl, som anföres, då man talar om de kostnader, som drabba järnvägarna på grund af nödvändigheten att transporterera de tunga malmtågslokomotiven till reparationsverkstaden i Örebro. Dessa lokomotiv äro nämligen så tunga, att de icke kunna transporteras hela, utan lokomotiven måste söndertagas i delar, som transporteras särskildt, och detta medför stora kostnader. Tager man hänsyn till detta, så vågar jag tro, att den siste talaren icke hade rätt, då han ville jämföra ifragavarande kostnader för transporten med kostnader, som i ett helt annat fall förekommit. De penningar, som utgifvas för dessa transporter fram och tillbaka mellan Boden och Örebro, äro, det erkänner jag, så godt som bortkastade, och af detta skäl anser jag det vara af vikt, att så snart ske kan ordna denna transport. Men om man väger olägenheten af dessa kostnader mot risken af att genom ett förhastadt beslut få verkstaden förlagd till ett område, där det skulle visa sig, att kostnaderna skulle blifva större dels beträffande verkstadens anläggning, dels beträffande dess skötsel och handhavande, så tror jag man skall finna, att ett uppskof skulle vara lönande, i synnerhet som det icke behöfde ätt gälla mer än ett år.

Jag vågar därför, herr talman, med anledning af hvad dels herr Sjö yttrat, dels hvad jag själf här tillåtit mig anföra, yrka bifall till den reservation, som vid utlåtandet finnes fogad.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Såväl den siste ärade talaren som den ärade ledamot af statsutskottet, som här först hade ordet, ha nu utvecklat de skäl, som förmått reservanterna från denna kammare att afstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Det torde då vara min

plikt att å min sida närmare utveckla de skäl, som förmått Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition.

Innan jag gör detta, skall jag emellertid be att få rikta några ord till den ärade talaren på Bohuslänsbänken, som nyss hade ordet. Jag skall icke yttra mig om hans motion — jag har i själfva verket i det afseendet icke något att tillägga utöfver hvad statsutskottet och reservanterna yttrat. Men jag skulle vilja yttra något med anledning därpå att han nu, som jag tror, för fjärde gången, återkommer till ett af honom älskadt tema, nämligen att det är för mycket folk, för stor personal vid järnvägarna. Jag vill säga honom, att jag nästan misstänker, att han har alldeles rätt häri. Men jag ber likväl att med afseende därpå få framhålla några synpunkter. Herr Crafoord yttrade vid ett af de tillfällen, då denna fråga bragts på tal, att från 1906—1908 personalen vid järnvägarna ökats, vill jag erinra mig, med 2,800 personer, därpå 1,000 personer från 1907—1908. Men herr Crafoord omnämde icke — och hade förmodligen icke kännedom därom — hurdana förhållandena i detta fall voro från 1908—1909. Jag kan meddela, att under denna sistnämnda period förekom icke någon motsvarande ökning. Hvaraf kommer detta sig? Jo, därpå att den nya ledningen af järnvägarna har haft alldeles samma uppfattning som herr Crafoord, nämligen att det varit en för stor personal vid statens järnvägar. Men järnvägsstyrelsen har, enligt hvad jag tror, den uppfattningen, att man icke har rätt att bota detta missförhållande på sådant sätt, att man massvis afskedar arbetare, som haft anställning vid järnvägen, detta allra minst under tider af arbetslöshet. Och man måste komma ihåg, att då det gäller en personal på omkring 12,000 personer, finnes det så många olika fack, där fackinsikter af skilda slag äro behöfliga, att, äfven om man medgifver, att arbetspersonalen i allmänhet är för stor, att t. ex. det finnes för mycket snickare, för mycket skrifbiträden o. s. v., det likväl vid något tillfälle kan blifva nödvändigt att t. ex. anställa något hundratal järnarbetare. Järnvägsstyrelsen har emellertid haft samma uppfattning som herr Crafoord, och därför hoppas jag, att herr Crafoord kommer att understödja mig och järnvägsstyrelsen uti att undanröja de olägenheter, som härvidlag förefinnas och som enligt min uppfattning böra afhjälpas på det sättet, att i mån af afgang uppkomna luckor icke fyllas och att arbetsintensiteten ökas hos den personal som redan finnes.

Jag skall nu be att få vända mig mot de ärade reservanterna. De ha, som nyss framhållits, liksom statsutskottet vitsordat behöfligheten af denna verkstad. Men under det att statsutskottet har vitsordat, att detta behof är trängande, anse reservanterna, att med dess uppfyllande saklost kan anstå ett år. Mina herrar, hvarför skall man uppskjuta denna sak? Hvad kan man vinna därpå? Skälen, att jag anser behofvet vara trängande, äro redan angifna i mitt yttrande till statsrådsprotokollet. Redan nu är materielen för malmtransporten så stor, att den icke kan repareras vid verkstaden i Boden, och för hvarje år lämnar Riksdagen

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

— och torde ännu en lång tid framåt komma att göra det — anslag till ökande af denna materiel. Detta är nödvändigt på grund af det bestående aftalet mellan staten och bolaget rörande malmtransporten. Om herrarna bevilja det begärda anslaget, skulle verkstadsdriften kunna vara i gång i slutet af år 1911, men om herrarna icke godkänna förslaget, kan verkstaden icke vara färdigbyggd förrän 1912. Jag är öfvertygad om, att genom ett uppskof det skulle blifva omöjligt att reda sig utan att staten ådroges omkostnader, därigenom att anslag måste beviljas för flera nya lokomotiv, hvilket eljest skulle vara obehöfligt. Här har talats om öfverdrifna kostnader, och man har sagt, att de olägenheter och kostnader, som varit förenade med att få de tunga lokomotiven transporterade till Örebro, blifvit öfverskattade. Jag skall då tillåta mig att ur en redogörelse, som järnvägsstyrelsen lämnat mig, anföra, huru det i verkligheten går till, när dessa malmtågslokomotiv transporteras till Örebro för att repareras. I denna redogörelse, som är helt kort, beskrifves huru ett extratåg för transport af två nylevererade malmtågslokomotiv från Örebro till Boden sistlidna december var anordnad. Det heter i denna skrifvelse:

»Extratåget drogs af ett godstågslokomotiv, efter hvilket följde en skyddsvagn, därefter en godsvagn, å hvilken det ena lokomotivets ångpanna var lastad, vidare en skyddsvagn och så ena lokomotivets ramverk och tender, så en skyddsvagn, det andra lokomotivets ångpanna, upplastad å en godsvagn, en skyddsvagn samt slutligen det andra lokomotivets ramverk och tender. Å de godsvagnar, som gjorde tjänst som skyddsvagnar, voro upplagda de maskindelar, som medtagits från lokomotivet. Vid passerandet af bron öfver Ångermanälven måste ytterligare 8 skyddsvagnar insättas i tåget, på det att icke bron skulle samtidigt belastas af mer än en af de med de tunga ångpannorna lastade vagnarna. Detta extratåg, för hvilket maximihastigheten var 35 kilometer pr timme, afgick från Örebro den 19 december och ankom till Boden den 23 december, och åtgingo således för transporten fem dagar. Därefter måste de båda lokomotiven, som söndertagits i Örebro, åter hopsättas i Boden, hvilket arbete på grund af de små möjligheter, som där förefinnas, var afslutadt för det ena lokomotivet först den 28 januari och för det andra en tid därefter.» Detta är resan endast i den ena riktningen. Herrarne kunna således förstå, hvilka kostnader genom ett uppskof skola åsamkas statsverket, och alldeles onödiga och onyttiga utgifter böra ju undvikas, om det kan ske. Därför ha Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen ifrat för att få denna verkstad till stånd. Det förhåller sig icke så, som det står i reservationen, att järnvägsstyrelsen tvekat om plats, att den haft olika platser att välja på och öfvergifvit Boden. Detta är icke fallet, utan järnvägsstyrelsen gaf distriktsstyrelsen i uppdrag att inkomma med förslag till plats för verkstaden, och sedan distriktsstyrelsen verkställt vissa förberedande utredningar och inlämnat de 14 alternativen, lät järnvägsstyrelsen utarbeta förslag om verkstadens förläggning till Notviken. Herr Berglund

har framhållit de stora fördelar, som äro förenade med förslaget att förlägga verkstaden till denna plats. Här har staten mark, som utan afsaknad kan afstås till järnvägen. Luleå stad har lofvat att kostnadsfritt afstå mark för verkstadens anläggning, och denna mark är af yppersta beskaffenhet samt lämpar sig synnerligen väl för grundläggnings- och terrasseringsarbete. Midt igenom området går Luleå stads vattenledning, som man skulle kunna begagna sig af, hvilket skulle möjliggöra, att man kunde få såväl dricksvatten som vatten för eldsläckning, och då man har sjö på båda sidor af området, finnes det äfven lätt tillgång till vatten för verkstadens behof. Dessutom har Luleå stad erbjudit sig att lämna ett mycket stort område till egna hem för mycket billigt pris och att förse området med gator, afloppsledningar och vattenledning. Detta är fördelar — och det vill jag ytterligare betona — som denna plats har framför hvarje annan plats, som man kan leta upp och som särskildt för arbetarna bör göra den till den bästa och bekvämligaste. Jag hade icke förut haft kännedom om den resolution, som herr Berglund uppläste. Men äfven om jag icke fått höra den, kan jag säga, att jag skulle vågat tio mot ett att, om arbetarna själfva blifvit tillfrågade, de skulle sagt: vi föredraga för vår del att bo vid Notviken. Detta är en omständighet, vid hvilken man måste fästa den största vikt. Oafsedt skatterna, som såvidt jag kan finna, äro lindrigare i Notviken än i Boden, är ju också Notviken med hänsyn till sitt läge vid hafvet och i närheten af stad att föredraga framför såväl Kiruna som Boden.

Hvad är det då för fel med den förebragta utredningen? Jag har fäst mig vid, att, såvidt jag kunnat förstå, man under diskussionen icke påvisat någon bristfällighet i utredningen vare sig i det ena eller andra afseendet. Såvidt jag kan finna, är det klart och tydligt utredt, dels att behofvet af ifrågavarande verkstad är trängande, dels att läget vid Notviken är synnerligen förträffligt, att villkoren äro mycket billiga, och att denna förläggning i öfrigt skulle ställa sig förmånlig. Allt detta är utredt. Hvad är det då, som icke är utredt? Jo, säga reservanterna, det är särskildt två saker, som icke äro utredda. Först ock främst är det icke utredt, om icke anläggningen kunde göras mindre och billigare. När man gör en så allmän anmärkning, sätter man sin motståndare inför tvånget att säga: huru bevisa motsatsen? Jag måste säga, att jag litar på de sakkunniges utredning, och på grund af denna utredning har jag ansett, att verkstaden bort erhålla den föreslagna storleken. Jag har anmodat järnvägsstyrelsen att framlägga ytterligare detaljerad utredning. En sådan utredning har också vidtagits, och jag har skrivelsen med mig här, men den är för vidlyftig att i sin helhet uppläsa för kammaren; jag kan endast framlägga en kortare resumé af denna framställning. Om verkstaden blefve färdig 1911, hvilket skulle vara möjligt under förutsättning, att kammaren lämnade sitt bifall till hvad här föreslagits, skulle detta år statens järnvägars beräknade rullande materiel för den malmtrafik, som statens järnvägar åtagit sig ombesörja, utgöra: 65 lokomotiv, 48 tendrar och 2,100 malmvagnar. Denna

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

materiel beräknas enligt beräkningsgrunder, som järnvägsstyrelsen på grund af erfarenheten kommit till — jag vet, att herr Crafoord icke gillar dessa beräkningar — för reparation kräfva följande utrymme: platser för 6 lokomotiv med en reparationstid för hvar och ett af en månad, två platser för tenderar med en reparations-tid för hvar och en af en half månad samt 20 platser för vagnar med en reparationstid för hvar och en af en tredjedels månad. Här af framgår storleken af den materiel, som ständigt skulle vara under reparation och som för att uppställas i verkstaden skulle kräfva ett spårutrymme af 248 meter. Längden af verkstaden är 278 meter; öferskjutande 30 meter beräknas för uppställningsspår för boggiar till lokomotiv och tenderar samt för axlar och hjul. Nu säger herr Crafoord, att detta är så orimligt tilltaget i jämförelse med hvad som förekommer i utlandet. Därom kan jag icke döma, men af järnvägsstyrelsens uppgift framgår, att, om man skulle tillämpa de principer, som den tyska järnvägsförvaltningen uppställt för sådant utrymme, som det här är fråga om, det i stället för 278 meter skulle erfordras 700 meter. Det torde sålunda icke vara lämpligt att i detta fall mot förslaget åberopa jämförelsen med Tyskland.

Man säger, att anläggningen i alla händelser blir för dyr. Järnvägsstyrelsen framhåller härvid, att hänsyn måste tagas till de stränga klimatiska förhållandena, som medföra, att man måste bygga synnerligen solidt. Vidare komma att i verkstaden erfordras taktraverskranar för lyftning af lokomotiven, hvilka kranar måste beräknas för en last af 80 ton, dessutom starka grundmurar m. m., hvilket allt måste medföra kostnader. Detta är allt hvad jag kan säga till ådagaläggande af att anläggningskostnaderna icke äro för höga. För öfrigt vill jag framhålla, att erfarenheten nog lärt oss, att vi ofta få betala stora summor, emedan vi icke tänkt oss tillräckligt för, utan af sparsamhetsskäl tagit till för litet, och sedan har det hela blifvit långt dyrare, än om vi icke sparat på ett sådant sätt.

Reservanterna säga vidare, att det icke är utredt, huruvida det skulle vara lämpligare att förlägga verkstaden på någon annan plats, t. ex. Boden. Herrarna få ursäkt mig, om jag säger, att det ser ut, som om man ansett, att utredningen icke varit tillfredsställande, om den icke visat, att just Boden bort vara platsen för denna anläggning. Hvad är då skälet till att man föredrager Boden? Jo, först och främst, säger man, skulle administrationskostnaderna vid Boden blifva billigare. Jag har funderat på hvad som menas härmed. Järnvägsstyrelsen säger, att detta skulle vara sant, om det vore fråga om att utbygga den gamla verkstaden. Men detta kan icke komma i fråga, ty hvar verkstaden än komme att förläggas, komme den att ligga långt ifrån den gamla verkstaden. Därtill kommer, att de reservdelar, den materiel, som komme att finnas i dessa båda verkstäder, äro af olika slag; i den ena är denna materiel afsedd för malmtransportvagnar, i andra fallet för andra vagnar, hvilket gör, att olika anordningar måste vidtagas i de olika verkstäderna. Hvad beträffar öfverflyttning af

folk från den ena verkstaden till den andra, är det väl sällan sådant skulle förekomma. Men det kunde lika lätt gå för sig, om den nya verkstaden förlades till Notviken, ty arbetarne finge ju åka fritt. Vidare har det framhållits, att man genom att förlägga verkstaden till Boden skulle kunna spara in befäl. Befälet vid den gamla verkstaden utgöres af en maskininspektör och en underingenjör. Ja, kanske kunde man spara in den ene af dessa tjänstemän, men detta betyder ganska litet i jämförelse med andra kostnader. Herrarna kunna väl icke bestrida detta, då järnvägsstyrelsen utredt, att endast terrasseringskostnaderna för en verkstad i Boden skulle komma att blifva ungefär 135,000 kronor dyrare än för en sådan vid Notviken. Jag glömde i öfrigt att med afseende på administrationskostnaderna nämna, att man i Notviken kan lägga verkstaden, där befälet bor, hvilket är en stor fördel.

Då återstår den fråga, som här tycks spela den största rollen, nämligen den rent militära. Man säger, att det är alldeles klart, att ur militär synpunkt verkstaden bör byggas vid Boden, och anser det ur denna synpunkt olämpligt att anlägga den vid Notviken. Generalstabschefen har emellertid sagt, att han för sin del icke har något att invända emot Notviken såsom plats för anläggningen, då ju denna verkstad icke skall blifva en allmän reparationsverkstad, utan en verkstad, hufvudsakligen afsedd för reparation af malmtågsmateriel. Ser man saken rent teoretiskt, så bör naturligtvis ingen verkstad ligga vid kusten, ty där är den ju mera utsatt för fientligt angrepp från sjösidan, än om den ligger ett stycke in i landet. För min del kan jag icke ställa mig på en sådan ståndpunkt. Man får taga riskerna af ett dylikt läge med fördelarna. Generalstabschefen säger också, som jag nyss nämnde, att han icke har något mot att verkstaden ligger vid Notviken, om man endast anordnar det så, att fienden icke kommer i tillfälle att begagna sig af materielen. Det är ju lätt att förstöra motorer och taga bort dragkraft. Från denna synpunkt torde sålunda icke någon invändning kunna göras mot att verkstaden anläggas vid Notviken; det är icke större risk, att den förlägges till kusten än i fråga om hvarje annan verkstad.

Vidare säger man, att verkstaden bör byggas vid Boden för att komma inom befästadt område. Mina herrar, behöfver man vara militär för att kunna döma i den saken? Om man lägger en verkstad, som är viktig för järnvägarna i allmänhet, i närheten af en fästning, så förlägger man den just till en sådan plats, där den vid krigsutbrott först och snabbast skulle sättas ur verksamhet. Det första fienden gjorde, då den komme till Boden, vore att sätta sig i besittning af järnvägslinjen, och sedan skulle verkstaden icke kunna användas. Generalstabschefen har därför icke velat bibehålla verkstaden i Boden längre, än till dess någon annan antaglig plats kan anskaffas, hvarmed han syftar på de nya förhållanden, som skulle inträda, då inlandsbanan blefve färdig. Hans mening är — och det kunde man veta på förhand — att Boden icke är någon antaglig plats, ty där skulle verkstaden löpa fara i händelse af krig. Men den är där skyddad, säger man.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Nej, det är den icke. Vill man ha en plats, där verkstaden kan blifva utsatt för beskjutning, så bör man lägga den inom fästningsområdet, ty då fästningen beskjutes, bli alla byggnader, som finnas inom fästningens rayon, jämnade med marken. Och tro herrarna verkligen, att det är riktig politik att göra fästningen till en medelpunkt för ett industrisamhälle? Veta herrarna, huru det går till å en fästning, gå krig utbryter och fienden nalkas? Då heter det kort och godt: ni få pallra er af, ni måste lämna denna plats, vi ha icke råd att i fästningen underhålla folk, som ej behöfves för försvaret. Vill man sålunda, jag upprepar det, välja en plats för verkstaden, där den är mest utsatt för risken att bli beskjuden, så bör man förlägga den inom ett fästningsområde, där i krigstid kulorna komma att stryka fram. Det är därför man just ur militära synpunkter ansett det lämpligt att lägga verkstaden så långt bort från fästningen som möjligt, hvarigenom man hoppats, att fienden åtminstone först mycket sent skulle kunna nå den.

Så ter sig saken åtminstone för mig. Jag har resonerat med civilt förstånd; jag gör icke något anspråk på att tala med militär fackmannainsikt.

Jag har velat redogöra för de synpunkter, som gjort sig gällande vid framläggandet af detta Kungl. Maj:ts förslag. Och beträffande förslaget att förlägga verkstaden till Boden måste jag ännu en gång säga: det är med all säkerhet ej någon lämplig plats och hvarför då i all rimlighets namn ådraga statsverket de lika onödiga som betydliga kostnader?

Herr Lundström: Herr talman! Jag skall icke låta något lokalintresse spela in, då jag har att bestämma min ställning till frågan, hvilken plats som här bör tillerkännas företråde framför den andra, ty jag anser, att statsintresset här bör gå främst. Jag tror ock, att en förnyad utredning skall gifva vid handen, hvilken plats som från statens synpunkt är att föredraga för verkstadens anläggning. Men då min vän, herr Berglund, från denna plats nämnde, att 79 procent af arbetarna vid Boden uttalat sig för Notviksförslaget, så anser jag mig böra upplysa, att det var 79 procent af 39 personer, som uttalade sig för denna resolution, hvarför jag icke kan betrakta den som ett troget uttryck för hvad Bodens arbetare tänka i frågan.

Likaså sade herr Berglund, att Bodens samhälle icke åtagit sig att anlägga vattenledning och gator för de platser, man velat anvisa till egnahemslägenheter. Ja, mina herrar, det förhåller sig på det sättet, att kommunalstämman i Öfver-Luleå fattat sitt beslut på grundvalen af beräkningar, som verkstälts af en kommitté, hvilken blifvit af stämman tillsatt för att utreda hvad kostnaden för kommunen skulle gå till, om fri mark för verkstaden tillhandahölles och tomter för egna hem på samma villkor som Luleå stad, med inberäkning af både vattenledning och gatuanläggning; och dessa beräkningar slutade på ett betydligt högre belopp än det af drätselkammaren i Luleå för dessa anläggningar vid Notviken beräknade. Ty medan detta sistnämnda uppgick till en

summa af endast omkring 45,000 kronor, hade kommitterade i Boden kommit upp till en summa af omkring 100,000 kronor. Men likväl fattade Öfver-Luleå kommunalstämma beslut i enlighet med dessa kommitterades utredning. Påståendet, att kommunalstämman icke skulle velat anlägga gator och vattenledning, torde alltså vara något, som icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande.

Hvad därefter angår statsutskottets hemställan, så ber jag att få säga, att, då jag kommer att yrka afslag å denna hemställan, detta sker särskildt af den anledningen, att jag anser, att frågan om bostäder för personalen vid den blifvande järnvägsverkstaden icke blifvit tillräckligt utredd. Bostadsfrågan är ju en mycket viktig fråga; och ser man efter i järnvägsstyrelsens utredning, så finner man, att synnerligt stor vikt lagts vid denna fråga, ja, man kan nästan säga, att det är den, som bestämt styrelsen att föreslå denna verkstads förläggande till Notviken. Järnvägsstyrelsen säger själf, att lämpligaste läget för anläggningen i fråga hade varit i omedelbar närhet af de stora malmfälten, Kiruna eller Gellivare. Då emellertid till följd af det å dessa nordliga platser rådande karga klimatet stora kostnader skulle uppstå dels för verkstadens byggande och drift och dels för anskaffande af bostäder för den vid verkstaden anställda talrika personalen, så hade man måst öfvergifva den planen. Man hade då sökt annan lämplig plats invid järnvägslinjen Boden—Luleå; och så hade man undan för undan gjort undersökningar, tills man kommit ned till Notviken. Järnvägsstyrelsen säger därom: »Undersökningarna hafva gifvit vid handen, att inom eller invid Bodens samhälle lämpliga områden skulle betinga högt inköpspris och dryga terrasserings- och grundläggningskostnader, att gynnsammare villkor kunna förväntas först på 1,5 kilometers afstånd från Boden i riktning åt Luleå» — d. v. s. ute vid det s. k. Annelund — eller också: »på 4 kilometers afstånd från Boden», d. v. s. vid Bränslan inom Svartby byaområde »men att en förläggning till dessa platser skulle medföra förpliktelse att anskaffa bostäder åt befäl och arbetare», och därför hade de platserna måst öfvergifvas. Så kommer man till Notviken, där det finnes en lämplig plats för verkstaden. Därom yttrar järnvägsstyrelsen: »Närheten till Luleå stad (6 kilometer å järnvägen) kommer att underlätta anställandet och bibehållandet af dugliga förmän och arbetare. För dem, som vilja bilda egna hem, finnes ett synnerligen lämpligt område om 400,000 kvadratmeter i omedelbar närhet till verkstäderna, hvilket område Luleå stadsfullmäktige erbjudit sig att förse med gator, aflopps- och vattenledningar samt uppdelat i byggnadskvarter, hvilka i mån af efterfrågan skola tillhandahållas för ett pris af allenast 25 öre för kvadratmeter.

Det är en plats, som man fäste sig för. Men det undras mig i alla fall, huruvida då man känt sig förpliktad att anlägga bostäder åt arbetarna, för den händelse verkstaden förlagts på en och en half kilometers afstånd från Boden, som ju dock är ett stadsliknande samhälle, eller på 4 kilometers afstånd därifrån, ute vid

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Bränslan, det undras mig, säger jag, huruvida icke då förpliktelse föreligger att anlägga bostäder också ute vid Notviken, en plats på 6 kilometers afstånd från Luleå, och hvarest inga bostäder för närvarande finnas att tillgå.

Jag kan för min del icke finna, att detta järnvägsstyrelsens sätt att resonera går riktigt ihop. Men kanske järnvägsstyrelsen särskildt har fäst sig vid det tillfälle, som här skulle beredas arbetarne att bilda egna hem på det af stadsfullmäktige i Luleå för detta ändamål upplåtna området. Det är onekligt, att det ligger något tilltalande häri; och jag medgifver, att detta är det som har tilltalat mig mest af allt, som förebragts såsom skäl för att välja Notviken. Nu inträffar emellertid det förhållandet, att, om statsutskottets hemställan bifalles, verkstaden kommer att förläggas till en så aflägsen plats vid Notviken, att det af Luleå stadsfullmäktige anvisade området icke kommer att lämpa sig för anläggande af egna hem. Därmed skulle ju också hela denna egnahemsfråga blifva så godt som förfelad; och hvad blefve då följden? Jo, jag kan icke se annat, än att det då skulle blifva statens skyldighet att bygga bostäder åt arbetarne; och det är ju just det, som järnvägsstyrelsen har velat undvika, det är ju därför, som man velat förlägga verkstaden till Notviken.

Ja, mina herrar, jag anser detta vara skäl för uppskof och vidare utredning af frågan. Ty äfven om en ytterligare utredning skulle gifva vid handen, att verkstaden borde förläggas till Notviken — något, som jag visst icke vill bestrida, att en blifvande utredning skulle kunna göra — så kräfer dock denna bostadsfråga sin lösning, endera så, att stadsfullmäktige i Luleå finge anvisa ett område, som låge lämpligare till för egnahemsanläggningar, eller ock så, att järnvägsverkstaden lades högre upp på själva exercisplatsen, så att den komme närmare det område, som Luleå stad nu anvisat för byggande af egna hem.

Jag skall nu icke vidare uppehålla kammaren, utan ber, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Ekman i Mo gård: Endast några få ord med anledning af det anförande, som nyss hölls af herr statsrådet och chefen för civildepartementet. Herr statsrådet framställde uti detta anförande bl. a. det spörsmålet: Hafva vi icke så många gånger fått betala mycket penningar endast därför, att vi icke iakttagit att förlägga byggnader på en sådan plats, att den tillförsäkrat oss framtida utvidgningsmöjligheter? Jo, det är just det, som så ofta förekommit, icke minst vid statens järnvägar; och detta synes mig vara ett talande skäl för att vi icke nu förhastast oss. Jag ber att få erinra om, att det icke är så synnerligen länge sedan statens järnvägars styrelse och Kungl. Maj:t voro alldeles på det klara med, att den nya verkstaden skulle ligga i Kiruna. På den korta tid, som förflutit efter det beslutets fattande, har man flyttat sig ända till Notviken; och jag håller det icke för otroligt, att man

vid en grundlig och sakkunnig utredning skulle finna, att Notviken icke heller är den rätta platsen.

Herr statsrådet sade, att han litat på de sakkunniges utredning, och herr statsrådet framlade här för kammaren en hel del siffror, som jag beklagar, att jag åtminstone icke tidigare sett uppgifna. Hvad jag kan meddela är, att jag haft tillfälle att se det förslag till ritning, som uppgjorts för denna blifvande verkstad; och jag kan icke förneka, att det förslaget gaf mig anledning till en hel del erinringar. Men då lämnades från vederbörligt håll det svaret, att förslaget icke alls vore att betrakta såsom definitivt, utan blott som ett första förslag, hvilket sedermera skulle i flera afseenden rättas. Jag ber alltså att med detta få tillkännagifva, att verkstadens omfattning, huru stor den skall bli och hur den skall byggas, det är saker, som ännu icke äro fullt bestämda. Det är därför svårt att efterkomma herr statsrådets önskan, att man ej blott skall säga, att inskränkingar kunna göras, utan äfven säga, i hvilka afseenden de skola göras, eftersom ju icke ens järnvägsstyrelsen ännu har klart för sig hvilken utsträckning verkstaden skall erhålla.

Så mycket står emellertid klart för mig, att, om verkstaden förlägges, visserligen icke omedelbart inpå den nuvarande Bodenverkstaden — ty det är omöjligt att åstadkomma — men i dess grannskap, på sådant sätt som enligt det nu omhandlade förslaget skulle kunna låta sig göra, det med en praktisk skötsel bör kunna göras besparingar, såväl i fråga om administration som i andra hänseenden. I den enskilda verkstadsindustrien åtminstone är det så, att man nog i flera afseenden kan göra besparingar för verkstäder, som visserligen icke äro byggda i ett enda sammanhang, men dock finnas i hvarandras grannskap; och det vore att beklaga, om sådant icke äfven skulle kunna ske vid statens järnvägars verkstäder.

Vidare yttrade herr statsrådet, att, då arbetarne kunna resa med tågen mellan Boden och Notviken, kostnaden icke spelar någon roll, om de på detta sätt föras ned till Luleå, d. v. s. Notviken. Ja, icke spelar det någon roll i förhållande till transportkostnaden för den rullande materielen för malmtrafiken, när denna skall forslas från Boden till Örebro. Men man får väl ändå icke göra denna sistnämnda anordning till ett så utomordentligt stort nummer och samtidigt vilja alldeles bortse från de kostnader, som uppkomma genom arbetarnes transporterande från den ena platsen till den andra.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet nämde, att han vore fullt ense med mig om min uppfattning, att det vore för mycket arbetsfolk vid järnvägarne. Utan tvifvel har jag yttrat mig därom; och jag håller fortfarande på den åsikten, att det icke är nog med att där är för mycket arbetsfolk, utan där är för mycket administrationskostnader i det hela, något, som jag vid ett föregående tillfälle här i kammaren har framhållit.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Att göra besparingar inom ett verk så stort som statens järnvägar, det är naturligtvis förenadt med ganska stora svårigheter; och att utan vidare, när man kommit underfund med, att man har en massa arbetsfolk för mycket, göra sig af med dessa öfverflödiga arbetare, det låter sig icke göra så där i en handvändning. Men man bör åtminstone sköta det arbetsfolk, som man har, på ett rationellt sätt och så ordna arbetet, att järnvägen verkligen får nytta däraf. Det får icke tillgå så, som det nu sker. Jag har här i min hand papper från verkstäderna, i hvilka det talas om, att arbetarne få gå och manövrera, utan att göra något, och få så liten förtjänst, att de knappt kunna draga sig fram.

Beträffande de stora besvärligheterna att frakta ett lokomotiv från Örebro upp till Gellivarebanan, så förstår jag mycket väl, att det icke är någon konst att sätta ihop en sådan där transport, om man vill göra en sak besvärlig. I allt fall kan den nog göras på mer än ett sätt; men därom vill jag icke yttra mig, ty det är nu hvars och ens sak, som leder ett verk, att sköta sin trafik på det sätt, han tycker vara lämpligast. Om andra icke tycka det samma, så kan det ju icke hjälpas, och han får då underkasta sig kritiken,

Om nu särskildt dessa transportbesvärligheter skulle vara motiv för att anlägga en reparationsverkstad vid Notviken, så kan jag icke underlåta att framhålla, att synpunkterna af en ökad trafik där uppe vid malmбанan ju varit på förhand gifna, och att man därför i tid bort tänka sig, att man finge lof att skapa större reparationsmöjligheter. Men är då det förslag, som här framlagts, den enda utväg, som i det afseendet finnes; är då detta det enda sättet att komma till ett resultat att här uppe i Norrland placera 3,000,000 kronor i en reparationsverkstad? Jag tror icke, att så är förhållandet; utan jag tror det vara allt skäl att gå med på reservanternas förslag och afslå utskottets yrkande för vidare utrednings åstadskommande. Jag är nämligen öfvertygad om, att man vid den vidare utredningen osökt skall komma in på systemet med reservdelar för underhållet af sådan materiel som malm-tågsmaterielen, hvilken ju har den stora fördelen att vara ny och homogen och att ännu icke hafva hunnit att om och om igen konstrueras om af nya maskiningenjörer. Detta gäller lokomotiven; och samma sak gäller i det närmaste äfven om vagnarna. Alltså har man absolut anledning att taga upp den frågan, huruvida det icke vore lämpligare och billigare att sköta underhållet af denna materiel enligt det nämnda systemet.

Statsutskottet har i sitt utlåtande omnämnt dessa reservdelar. Därför vill jag säga några ord om dem.

Meningen med reparation och underhåll af lokomotiven, den dyrbaraste materiel man har vid järnvägen, är naturligtvis, att man skall söka draga största nytta af dem. Om en gästgiffvare har 10 stycken hästar och om dagen förtjänas 100 kr. brutto på dem, alltså 10 kr. pr häst, och om en af hästarna blir halt och behöfver vårdas, blir mannens förlust 10 kr. om dagen jämte kostnaden för hästens vårdande. Denna förlust är icke ränta på

och amortering af hästens värde, utan är en förlust af hästens inkomstförmåga. Så förhåller det sig äfven med järnvägens hästar, lokomotiven. Vi skola icke betrakta dem ur verkstadssynpunkt, utan ur synpunkten af deras inkomstförmåga.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

Af järnvägsstyrelsens underdåniga berättelse framgår, att de 34 malmlokomotiv, som äro i rörelse där uppe, inbringa 3,411,074 kr., hvilket belopp representerar en inkomstförmåga pr lokomotiv af något mer än 100,000 kr. Enligt maskinafdelningens berättelse är medeltalet reparationsdagar för större lokomotivtyper c:a 145 dagar, ej nätter, vid centralverkstaden i Örebro, hvilken reparationstid näppeligen torde komma att blifva kortare i Norrland. Då nu enligt distriktsförvaltningens beräkning 17 lokomotiv antagas inkomma till reparation per år under den närmaste tiden, komma dessa lokomotiv att stå i verkstaden 17×145 eller 2,465 dagar, eller, med andra ord, 7 af 34 lokomotiv komma att stå i verkstaden året rundt. Detta gör en förlust i inkomstförmåga hos denna lokomotivpark af 700,000 kr. per år.

Enligt det af mig förordade renoveringssystemet med rationellt utnyttjande af dessa färdiga reservdelar torde den tid, som lokomotiven på grund af reparation stå i verkstäderna, kunna väsentligt nedbringas. Enligt hvad jag funnit i den amerikanska facklitteraturen, skulle den kunna nedbringas till omkring 20 dagar, hvilket är en mycket rimlig beräkning. De 17 malmlokomotiven skulle kunna renoveras på 340 dagar, eller med andra ord, i medeltal skulle endast ett af de 34 lokomotiven per år komma att stå under reparation. Det blir sålunda i detta fall en förlust i inkomstförmågan af endast 100,000 kr. Genom anlåtande af det af mig föreslagna reparationssystemet i stället för det nu använda — och man skulle kunna tänka sig, att en utredning gäfvade vid handen, att det vore affär att använda ett renoveringssystem baserat på reservdelar — skulle man alltså på dessa 34 stora lokomotiv förtjäna 600,000 kr. mera, än hvad man för närvarande gör. Mig synes, att dessa synpunkter äro fullkomligt tillräckliga för att motivera en viss betänksamhet, då det nu gäller att punga ut med ett så stort belopp som 3,000,000 kronor.

Hvad nu beträffar omnämmandet från herr civilministerns sida af att jag tyckte, att utrymmet var orimligt stort, så gjorde herr civilministern en jämförelse mellan det nu föreslagna spårutrymmet och det tyska spårutrymmet. Det är möjligt, att de kanske korrespondera, men spårutrymmet för reparation af malmvagnar tycker jag vara något rundligt tilltaget. Det kan väl ej vara meningen, att man ovillkorligen skall köra in dessa vagnar i stora täckta hus för att påsätta en plåtlapp. Hela världens fartygsindustri får väl dagligen och på nätterna också under bar himmel och för öfrigt under ogynnsammare förhållanden verkställa dylika reparationer af bra mycket mera brådskande natur, än hvad vid järnvägen är fallet. Därför kan det väl icke vara meningen, att man för sådana små reparationer skall behöfva ett sådant spårutrymme och sådana taktytor.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Jag ber att med stöd af hvad jag sagt få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Schotte: Herr talman! Det har här med styrka af herr statsrådet och chefen för civildepartementet framhållits, att behovet af ifrågavarande verkstad skulle vara så trängande, att Riksdagen knappast hade annat att göra än att bifalla den kungl. propositionen. Jag tror visserligen, att vi alla kunna vara ense om, att det är önskvärdt att så snart som möjligt få till stånd en reparationsverkstad för det ändamål, hvarom här närmast är fråga. Men jag föreställer mig, att det behovet icke skall vara så trängande, att det är nödvändigt för dem, som anse, att den föreliggande utredningen är i flere afseenden bristfälligt, att nu besluta sig för Kungl. Maj:ts förslag. Om verkstaden varit så utomordentligt trängande, hade Kungl. Maj:t ju bort bereda sig tillfälle att redan under ett tidigare år komma med den framställningen. Då det gäller ett så stort företag som det förevarande, hade Kungl. Maj:t möjligen kunnat tänka sig, att Riksdagen till äfventyrs önskade, där utredningen befunnas mindre tillfredsställande, taga sig någon betänketid, innan den anvisade medel till denna miljonanläggning.

För min del kan jag ej neka till, att de mest vägande skälen rörande platsen för verkstaden synas mig peka på Boden. Jag har svårt att föreställa mig, att det skulle vara synnerligen praktiskt att lägga en dylik verkstad i ändan af en järnvägslinie. Jag vågar också tro, att Boden, med hänsyn till sitt centrala läge och sina förbindelser med de trakter, där ifrågavarande vagnar och lokomotiv mest användas, bättre lämpar sig ur järnvägsteknisk synpunkt som plats för verkstaden, än hvad Notviken gör.

Det har här framhållits, att de militära skälen tala för Notviken, eller rättare sagdt, det har framhållits, att chefen för generalstaben ej har något emot verkstadens förläggande till Notviken. Ja, det är riktigt, men det, som synes en lekman anmärkningsvärdt, är, att i det yttrande från chefen för generalstaben, som återopas, icke positivt utsäges, *hvar* en dylik verkstad bör militäriskt sedt förläggas. Chefen för generalstaben säger, att han kan vara med om verkstadens förläggande till Notviken, därest den kan göras obrukbar för en fiende, som möjligen kan vilja sätta sig i besittning af densamma. Men han säger icke, att Notviken, militäriskt sedt, är den lämpligaste platsen. Jag har svårt att förstå, hvarför icke Boden skulle vara att föredraga just ur militär synpunkt. Det är uppenbart, att Notviken kan beskutas af en fiende från sjösidan. En fientlig flotta kan gå upp i Luleå hamn och därifrån beskjuta en verkstad vid Notviken. Däremot torde det vara omöjligt för en flotta att beskjuta en verkstadsanläggning i Boden. För sådan beskjutning fordras först, att fienden landstigit och anordnat en ordnad belägring, innan man kan tänka sig någon fara för den dit förlagda anläggningen.

Jag tror emellertid för min del, att det hufvudsakliga skälet för uppskof är behovet af att få en utredning om, huruvida ej

medelst verkstadsanläggningens förläggande till Boden besparingar kunna vinnas. Det synes mig naturligt, att, äfven om ej så synnerligen stora besparingar kunna göras, det dock skall vinnas någon besparing och i hvarje fall ökad planmässighet i arbetet och arbetsledningen, därigenom att den förut i Boden befintliga verkstaden och den tilltänkta nya kombineras med hvarandra, och jag tror, att detta är en ytterligare anledning för Riksdagen att noga betänka sig, innan den i dag definitivt fastslår Notviken såsom plats för en ny verkstadsanläggning och till denna beviljar medel.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

I det uttalande, som herr civilministern hade, framhölls, att chefen för generalstaben och möjligen äfven statsrådet själf hade tankar på, att vi kunde behöfva ytterligare en verkstadsanläggning där uppe i norr, när inlandsbanan blefve färdig. Den tanken framskymtar således, att man i dessa trakter skulle få ytterligare en verkstadsanläggning, hvarigenom vi skulle få tre verkstäder i denna landsdel. Då tror jag, att det är ytterligare skäl i, att Riksdagen väntar och söker se efter, om ej det ändamål, hvarom här närmast är fråga, kan vinnas på billigare och kanske jämväl lämpligare sätt, än hvad här är ifrågasatt.

Jag skall på grund af dessa skäl och på grund af hvad förut anförts be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herr *Ström* i Transtrand.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Det föreligger här ett anslagskraf till en millionanläggning. Då vi inom utskottet pröfvat denna fråga, har det helt naturligt framställt sig spörsmål för oss, huru detta anslagskraf skulle på ändamålsenligaste sätt tillgodose den uppgift, som verkstaden skulle ha att fylla.

När herr statsrådet och chefen för civildepartementet hade ordet, sade han mycket bestämdt, att denna verkstad skall vara en specialverkstad uteslutande afsedd för reparation af de lokomotiv och vagnar, som användas för malmtransport. Om jag nu går ut från, att dess hufvudsakliga uppgift skall vara detta, så kan jag icke förstå, hvarför Kungl. Maj:t absolut därför skall behöfva lägga denna på en annan plats än den, där det redan förut finnes en verkstad, som, trots »sin litenhet» jämförd med den nu föreslagna, ändock ej är så liten och hittills utfört en icke oväsentlig del af de reparationer, som järnvägsstyrelsen ansett böra öfverflyttas till den nya verkstaden. När såväl herr Berglund som herr civilministern söka motivera fram arbetarnes vid Bodenverkstaden uppfattning som en bärande synpunkt för den nya verkstadens förläggande till Notviken, skulle jag vilja fråga både herr Berglund och herr civilministern: »Är det meningen, att verkstaden i Boden skall bli tom på arbetare, så snart vi få verkstaden i Notviken?» Är det verkligen herrarnes mening, att, när verkstaden i Notviken blifvit byggd, man skall så småningom flytta ner hela Bodenverkstadens personal till Notviken? I sådant fall påstår jag, att jag har starka skäl för mitt uppskofsyrcande, som

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

innebär att få en litet bättre utredning. Är det, såsom det nyss framskyntade, meningen att bygga ännu en tredje verkstad vid den blifvande inlandsbanan, så är detta också ett motiv för mig att begära ytterligare undersökning. Redan med två verkstäder föreställer jag mig, att driftkostnaderna skola bli tillräckligt fördyrade, hvarför jag ej kan gå med på en tredje verkstad med en tredje arbetsledning. Det är dessa synpunkter, som för mig varit delvis afgörande, då jag fattat min position i denna fråga, men det har äfven framställt sig andra.

Herr civilministern tillät sig lägga en »civil» syn på denna fråga, och då kan det ju också tillåtas mig att lägga en civil syn på dessa saker, och jag tror, att den blir mycket civilare, än hvad den blir, då den kommer från herr civilministern. Men då det är på det sättet, att uteslutande civila synpunkter här böra göra sig gällande, så förstår jag ej, hvarför järnvägsstyrelsen måst ställa i utsikt, att, om verkstaden bygges vid Notviken, man då en vacker dag måste plocka ner hvarje maskin, om det möjligen skulle uppstå en krigisk molntapp. Jag kan icke förstå, hvarför man skulle göra verkstaden obrukbar, ej heller kan jag förstå, om jag nämligen skall tillmäta dessa uttalanden någon betydelse, hvarför verkstaden skulle vara säkrare bevarad för fientliga anfall vid Notviken än vid Boden. Nu framgick det visserligen af herr civilministerns yttrande, att helst skulle det icke få finnas något lefvande lif kvar i Boden, för den händelse krig stundade; då skall man bara säga: »Var så god, pallra er i väg!» Konsekvensen häraf måste ju blifva, att redan nu all byggnadsverksamhet upphörde och att man affolkade fästningsgördeln. Kanske har civilministern rätt. Kanske detta gäller äfven militärerna, så att man borde säga till dem: »Utrymmen kasernerna och 'pallra er i väg' till civilisationen igen, ty här kommer det att gå alldeles galet för er!» Emellertid får jag säga, att den uppfattning, som herrar militärer lagt på saken, synes mig innebära, att Notviken är en olämpligare plats än Boden. Generalstabschefen säger nämligen:

»I betraktande af de fördelar kungl. järnvägsstyrelsen anser sig kunna vinna genom den ifrågavarande verkstadens förläggande till Notviken, och då reparationsverkstaden i Boden tills vidare fyller behofvet vid militärtransporterna på järnvägslinjerna i dessa trakter, anser jag ej förhållandena fordra, att chefen för generalstaben motsätter sig verkstadens förläggande till den onekligen något expone-
rade platsen Notviken, under villkor:

att verkstaden i Boden bibehålles, intill dess annan med afseende på läget militäriskt godtaglig verkstad möjligen kommit till stånd.»

Det synes mig, att detta uttalande ger oss åtskilligt att fundera på. Jag kan icke vara med om, att vi utan vidare nu skola kasta ut en million kronor för att uppföra en ny verkstadsbyggnad, som skall ligga nere vid Notviken, då vi redan ha en verkstadsbyggnad vid Boden. Skälen emot denna senare plats som förläggningsort för den nya verkstaden skulle delvis vara, att tomtförhållandena vid Boden äro sådana, att den gamla och den nya verkstaden skulle komma att ligga på en kilometers afstånd från hvarandra. Men

detta afstånd mellan verkstäderna är väl ej så afskräckande långt, att vi skulle vara tvungna att ha två särskilda ledningar för dessa företag, hvilket däremot blefve följden, om den ena skall ligga i Notviken och den andra i Boden. När man hyllar den uppfattningen, att denna verkstad, som hufvudsakligen tillkommit för att reparera materieln för malmtransporten, skulle vara mindre lämplig att utföra vanliga reparationsarbeten, så förstår jag ej detta, ty äfven om själfva dessa malmvagnar äro olika i typen, så är dock visserligen ett lokomotiv ett lokomotiv, det må sedan draga malmvagnar eller andra vagnar. Följaktligen kunna åtminstone lokomotiven från afsevärda områden däromkring få sina behof af reparationer tillgodosedda i den nya verkstaden, ur denna synpunkt måste det obetingadt medföra vissa fördelar att ha verkstaden vid knutpunkten af det norrbottniska järnvägsnätet.

Ehuru icke fackman på detta område, kan jag icke förneka, att det måste ligga en stor sanning i den af herr Crafoord i hans motion framhållna uppfattningen, att man så långt som möjligt bör utveckla systemet med reservdelar för den rullande materielens reparationer. Kan detta med en klok och förståndig hushållning låta sig göra, så är det min lifliga öfvertygelse, att statens intresse skall tjänas bättre och till ett billigare pris med en utvidgning af Bodenverkstaden, än om vi skola bygga en ny verkstad vid Notviken.

Jag är naturligtvis lika mycket som någon annan intresserad af att arbetarna skola få de bästa möjliga bostadsförhållanden. Men då försöker man skrämman med att Boden är ett sådant samhälle, där jobbare och sådant fint folk skrufva upp priserna på jorden. — Mina herrar, gå med mig i mina sträfvanden att skaffa en förnuftig och effektiv expropriationslag, och vi skola förekomma sådant! Och vilja handlandena och andra herrar söka att genom oskäligen priser uppdrifva arbetarnes lefnadsomkostnader, så kan detta lika bra i Boden som i Notviken hjälpas genom Kooperation. Sedan ha vi ju en sak, som det kan bli skäl att tänka på, nämligen de klimatiska förhållandena, men att dessa skulle vara så olika i Boden och i Notviken, då det dock endast är mellan tjugu och trettio kilometer, som skiljer dessa båda orter, det förefaller mig synnerligen egendomligt.

Jag kan icke gå med på, att Riksdagen nu skall binda sig för ett byggnadsföretag på 1,000,000 kronor, då vi ha sett, huru det har gått till, då järnvägsstyrelsen, låt vara, att det skedde under den »gamla ledningen», kommit till Riksdagen och till en början begärt en half million för att bygga en verkstad i Kiruna. Så beviljar Riksdagen och regeringen detta anslag, och så kommer järnvägsstyrelsen tillbaka och säger: »För all del, vi hade ej klart för oss, när vi begärde denna halfva million, hur det verkligen var med den här saken; det är alldeles uppåt väggarna att bygga järnvägens verkstad uppe i Kiruna. Där äro byggnadskostnaderna mycket dyrare, och där är det omöjligt att få skickliga arbetare att bosätta sig. Vi måste ha den längre nedåt kusten, och vill ni vara med om att lägga den nere vid kusten, där byggnadskost-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

naderna äro mycket billigare, så skall ni få det nöjet att ge oss *en half million till*; nu ha vi räknat absolut säkert och bestämdt, och vi ha fjorton förslag, och alla dessa förslag hafva ledt oss dit, där vi nu stå.» Det är icke omöjligt efter ett sådant föregående, att det femtonde förslaget kan peka på ännu en annan punkt. Jag är därför af den uppfattningen, att Riksdagen med mycket godt samvete och i statens intresse kan biträda reservanternas förslag. Det är ju icke absolut säkert, att den plats, som nu är vald, är den, som har det ypperligaste läget, åtminstone har jag ej blifvit öfvertygad härom.

Herr civilministern drog upp en mycket detaljerad beskrifning om hur man flyttade ett lokomotiv från norra till södra Sverige. Ja, det är visserligen beklagligt, att jag måste komma tillbaka till »den gamla ledningen», men nog är det märkvärdigt, att man i så många år behöft flytta dessa tunga lokomotiv uppe från Norrland för att behöfva komma på den tanken, att man på något sätt kunde utvidga verkstäderna för att kunna tillfredsställa behovet af reparationer. Ett bifall till reservanternas förslag kommer att förlänga detta obehag med ett år, men ställd i valet och kvalet att ge min röst åt nu föreliggande millionanläggning, påtager jag mig det ansvar, som kan komma på min andel, för att järnvägsstyrelsen ännu ett år får flytta lokomotiven till Örebro för att få dem reparerade. Ja, mina herrar, jag kan alltså ej komma till annat resultat än att yrka afslag på Kungl. Maj:ts proposition och statsutskottets förslag samt bifall till reservationen.

Herr Berglund: Då jag föregående gång uppläste en resolution, borde det väl ha tillräckligt tydligt framgått, att det var fråga om verkstadsarbetarne och icke gällde de öfriga arbetarna. Ty då det gällde en flyttning af en verkstad, kunde det ju icke gärna blifva tal om annat än de där anställda arbetarne. Alltså torde den rättelse, som riktats mot mig af herr Lundström, vara obefogad. Antalet deltagare i mötet är mig obekant, men jag tror nog herrarna fingo klart för sig af den upplästa resolutionen, att de 79 % af arbetarna, som hade uttalat sig för verkstadens förläggande till Notviken, bestodo af verkstadsarbetare i Boden. Nu kan man fråga sig: Af hvad anledning föredraga arbetarna Notviken? Det är dock tämligen påtagligt, att man växer fast vid den plats, där man är bosatt, och att man icke så gärna önskar flytta, utan att det erbjudes verkliga fördelar. Hur har man det nu i Boden? Jo, redan nu har man en skatt af 9 kronor 30 öre per bevilningskrona inom municipalsamhället. Må vi då tänka oss, hvad det skulle medföra, om denna kommun skulle ytterligare underkasta sig en utgift sådan som att inlösa detta verkstads- och egnahemsområde, något, som kanske icke stannar vid ett par hundra tusen kronor. Härtill kommer ytterligare, att denna kommun måhända skulle anlägga gator och vattenledning å detta egnahemsområde. Herrarna kunna förstå, med hvilken fart skatterna måste springa upp, och det är icke underligt, om arbetarne gärna se en ny verk-

stad så, att de kunna få komma till en annan plats, i synnerhet då denna erbjuder så väsentligt större förmåner än Boden.

Här har nu talats om att man skulle vinna med ett uppskof och att det skulle åstadkomma besparing, men jag kan ej förstå hvad man skulle vinna. Herr Thorsson sade, att vi ha fjorton st. alternativ och att det femtonde kunde väntas. Ja, det är verkligen hvad som i dagarna skett; den femtonde undersökningen har ägt rum, och bandirektören i Luleå visar att i Boden kostar det 135,000 kr. mer i grundläggningskostnader än vid Notviken. Frånser man kostnadsfrågan, är det naturligt, att man kan göra hur man behagar.

Hvad som för mig varit den svåraste stötstenen, det har varit, att jag fäst så stor vikt vid befästningssynpunkten. Jag hade ansett, att man såvidt möjligt borde lägga en verkstad inom befästadt område. Detta har till en början suggererat mig, men då jag tänkte på saken litet närmare, fann jag, att industriella anläggningar icke böra läggas inom befästadt område. Då jag ej känner mig öfvertygad af de skäl, som från andra sidan framställts, skall jag be att få vidhålla mitt yrkande om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: Då jag är den ende af utskottets ledamöter från denna kammare, som varit med om att tillstyrka den kungliga propositionen, så skall jag be att få ytra några få ord såsom skäl för att jag tillhör majoriteten i utskottet. Som man finner af såväl reservationen som utskottets utlåtande i öfrigt, är utskottet alldeles enigt därom, att det erfordras en så beskaffad verkstad som nu är ifrågasatt att uppföras. När man nu är enig om detta, hvad utgör då skillnaden mellan åsikterna? Jo skillnaden härutinnan gäller endast, såvidt jag kan se frågan, platsen där denna verkstad skall ligga. Då har man att välja mellan två orter: den af Kungl. Maj:t föreslagna, och den som här kommit på tal, nämligen Boden. Nu säga reservanterna, att det fattas en utredning, och att denna utredning hufvudsakligen skulle gå ut på, hurvida det icke är bättre att förlägga verkstaden till Boden. Ja, jag vill inte tvista om, hvilken plats som är lämpligast, Boden eller Notviken, men då nu den utredning, som hitintills verkstälts af fackmän, utfallit så, att de i hufvudsak bestämt sig för den sistnämnda platsen, Notviken, så vill jag hemställa till hvar och en, som något funderat öfver en dylik platsfråga, hur man verkligen tror, att det skulle gå, om vi skulle gifva en bakläxa och järnvägstyrelsen skulle skicka sina fackmän för att ånyo verkställa undersökning. Tro herrarna då verkligen, att de komma att i sitt förslag säga: »Vi togo miste sist, när vi framlade förslag i den här frågan; vi togo miste, Notviken duger inte, Boden är bättre.» Jag tror inte, att en myndighet kan ge ett sådant fattigdomsbevis för sig själf. Detta är en af orsakerna, hvarför jag skilt mig från mina kamrater i utskottet. Jag har alldeles klart för mig, att om järnvägsstyrelsen skall verkställa en ny utredning, så kommer den att sluta på samma sätt. Häremot invänder man

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

kanske, att Öfver-Luleå kommun ju under tiden kan få arbeta på att de skola göra uppoffringar, så att staten behöfver betala ännu mindre än i Notviken. Jag hemställer till herrarna, om icke det vore emot hvad Andra Kammaren förut uttalat, då det varit ifrågasatt att pressa en kommun att bidraga för ett statsändamål. Då har man alltid framhållit, att detta sättet att gå tillväga icke är det som Riksdagen bör använda. Den bästa platsen skall sökas, och sedan skall man bestämma sig för den, äfven om det kostar statsverket mer än att taga en annan plats som ej är så lämplig. Om också samhället i fråga gör stora uppoffringar, skall man i alla fall icke välja någon annan plats. Jag undrar verkligen, om man, med kännedom om denna kommuns ekonomiska ställning och resurser kan påtaga sig ansvaret att så pressa denna fattiga kommun, jag säger fattiga, ty dess förmåga att bära skatterna är liten, och den skall komma att bli ännu mindre, om man pålägger den utgifter, såsom här är ifrågasatt. Jag kan ej vara med om att förlägga verkstaden till Boden, om det skall bli på detta samhälles bekostnad — och det måste det bli — och därigenom öka de oskäligt höga skatter, som för närvarande utgå där. Då sedan härtill kommer, att staten äger området vid Notviken — det har ju utgjort en exercisplats, som är öfvergifven — så torde väl icke längre någon tvekan behöfva finnas. Man har nämligen utgått från att då staten äger ett område, så bör det området i första hand användas, om det är lämpligt för ett eller annat ändamål. Här har det befunnits lämpligt. Är det då icke skäl att också taga denna plats, för hvilken vi ej behöfva betala ett enda öre. Det säges, att vi få betala 8,500 kr., men det är att märka, att den summan tager man från det ena kontot och lägger till det andra, och det blir således ingen verklig utgift, ty det har man i behåll för andra försvarsändamål. För egen del kan jag icke se annat än att alla skäl tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Nu påstås det från arbetarehåll, att de egnahemstomter som Luleå stad erbjuder, ligga så aflägsset, att de icke kunna användas och följaktligen icke äga något värde för denna sak. Hvar det står skrifvet, vet icke jag, men nu lär det icke förhålla sig så, utan de ligga i omedelbar närhet af denna plats, som äges af staten. Men vill man icke köpa dessa egnahemstomter för det billiga pris, hvartill de erbjudas, så föreligger det ej heller något behof att köpa dem, ty det är att märka, att staten här äger betydligt större område än som åtgår för verkstadsanläggningen. Den äger ungefär dubbelt så mycket mark som tages i anspråk för verkstaden, och således har staten själf lämplig jord att upplåta för arbetarebostäder. Det heter nämligen i järnvägsstyrelsens P. M.: »Vidare finnas synnerligen lämpliga områden för byggnadstomter och boställen för personalen. Sedan nämligen för verkstadsanläggningen reserverats förberörda 240,000 kvm., återstå ju af området cirka 280,000 kvm. för sådant ändamål.»

Vidare är att märka, såsom äfven är framhållet, att genom detta område går den stora vattenledningen, så att man blott behöfver kosta på vattenposter för att ha det allra utmärktaste vatten

för hela detta etablissement, som det här är ifrågasatt att uppföra, och äfven för de egna hemmen, och det är väl också något att sätta värde på. Då jag nu är inne på vattenfrågan, kan jag icke annat än något yttra mig om, hur det ställer sig med den i Boden. Bodens samhälle påstår, att det skall upplåta vatten till verkstaden och för arbetarnes egna hem. Men läs fjärde hufvudtiteln, så få herrarne se hvad det står där. Där framgår, hur en annan departementschef sökt underhandla med Bodens samhälle om vatten till kasernerna. Men då har det svarats: »Nej, det går icke för sig. Staten får själf draga försorg om att skaffa vatten till sina kaserner, det vill icke Bodens samhälle befatta sig med.» Och då tro herrarne, att Bodens samhälle skulle lägga ned hundratusentals kronor för denna vattenhistoria? Jag tror icke sådant. Och om vederbörande skulle gå in på att ikläda sitt samhälle en sådan utgift så handlade de icke rätt mot sitt samhälle.

Det säges vidare, att vi skola lägga verkstaden till Boden därför att den är skyddad. Jag vill visst icke ingå på den militära frågan, och skulle jag yttra mig om den, finge jag kanske använda sådant, som jag har i minnet från hemliga handlingar, och det skall jag akta mig för. Men jag skall i alla fall rekommendera åt dem, som kunna förvärva sig rätt att läsa kommittéutlåtandet angående Bodenfästningen, att där taga reda på, huru dessa byggnader äro skyddade. Denna sida af saken har äfven från statsrådsbänken utvecklats, så att jag ej behöfver orda där om vidare. Men vilja herrarne slå in på den principen, att reparationsverkstäder skola vara skyddade, så är därmed äfven uttaladt, att vi skola bygga en fästning omkring Örebroverkstaden. Det är en nyhet, som jag under min långa riksdagstid aldrig har hört talas om förrän nu, att man skall lägga reparationsverkstäder blott där de äro skyddade. Likaväl bör man då skydda verkstaden i Örebro som den påtänkta dyrbara verkstaden, som herrarne vilja plocka in i Boden.

Härtill kommer, att vi ha erfarenhet från fjärde hufvudtiteln och äfven från andra hufvudtitlar, hur det ställer sig med Bodensamhället. Man kan, snart sagdt, knappast få dit en officer, om man inte betalar mer än på andra ställen, ty samhället är nästan omöjligt att bebo och därför begäres det stora summor för att folk skall kunna existera där. Är det då skäl att dit förlägga allt för många institutioner, som skola förvaltas och arbeta i ett samhälle, som är det dyraste och mest svårbeboeliga i vårt land? Jag tror det icke.

Jag vill sluta med den förklaringen, att då alla äro ense om behöfvet af denna verkstad och det endast gäller en platsfråga, så har jag icke med min röst kunnat bidra till något annat slut än det, hvartill statsutskottet kommit, hvarför jag yrkar bifall till detsamma.

Herr Thor: Herr talman! Den sista ärade talaren sade, att utskottet och reservanterna äro ense om, att denna reparations-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.

(Forts.)

verkstad skall byggas och att det endast är platsen det gäller att bestämma. Han ansåg för sin del, att denna fråga icke är så viktig, att man behöfver i densamma ha skiljaktiga meningar. Jag däremot anser, att platsfrågan är så viktig, att man bör ha en mycket noggrann utredning om hvar den dyrbara verkstaden skall ligga. Han sade vidare, att då staten har mark i Notviken, som upplåtes gratis för detta ändamål, så är det naturligtvis bäst att lägga verkstaden där. Häremot kan man invända, att om i öfrigt Boden finnes vara en lämplig plats och man får mark där af Bodens samhälle, så förlorar väl staten icke på att dit förlägga verkstaden, ty den har ju då alltid kvar detta område vid Notviken. Reservanterna ha emellertid icke bestämdt uttalat sig i den riktningen, att verkstaden skall ligga i Boden. De ha endast sagt, att det tarvas bättre utredning härvidlag och att järnvägstyrelsen i förtid afbrutit underhandlingarne med Bodens samhälle. Visserligen medgifves det, att detta samhälles representanter icke handlat så snabbt, som man kunnat vänta, då det gällde en så viktig fråga, men den omständigheten får icke förledda oss att lägga verkstaden till oriktig plats.

Hvad som för mig varit bestämmande har varit chefens för generalstaben utlåtande. Han säger, att han icke sätter sig emot verkstadens förläggande till den exponerade platsen vid Notviken, förutsatt att man lagar så, att verkstaden vid Boden finnes kvar tills en militäriskt godtaglig verkstad kan anskaffas. Posito nu, att generalstabschefen kommer till det resultat, att denna militäriskt godtagliga verkstad skall förläggas till Boden, tro herrarne då, att om vi nu bygga en verkstad i Notviken, men den förklaras icke vara militäriskt godtaglig, det sedan blir billigare att skaffa plats i Boden om tio år än nu? Jag tror tvärtom, att om man visste, hvar den militäriskt godtagliga verkstaden skulle ligga, så vore det alldeles gifvet, att man skulle dit förlägga den nu vid Notviken planerade verkstaden. Detta synes mig alldeles oomtvistligt. Jag anser i likhet med reservanterna, att Riksdagen, innan den afgör denna fråga, bör ha ett klart och bestämdt uttalande från chefen för generalstaben och icke ett så vinglande som detta. »Jag skall icke motsätta mig verkstadens förläggning till Notviken», säger han, »förutsatt det och förutsatt det». Af allt detta ser det ut, som om han icke skulle anse förläggningen vare sig till Notviken eller Boden passande. Riksdagen bör få ett klart besked, att på den eller den platsen skall den militäriskt godtagliga verkstaden ligga. Sedan kunna vi lägga den hvar vi vilja, men om vi nu på ett sådant uttalande lägga den vid Notviken, så finnes det ingen säkerhet för, att icke generalstabschefen och regeringen komma och säga: Där eller där bör verkstaden ligga, men det är icke alls lämpligt att den ligger där nere. Jag anser sålunda, att utredningen är otillräcklig och att vi framför allt böra ha ett bestämdt uttalande från militärt håll huruvida vi kunna ha verkstaden vid Notviken och huruvida den är tryggad där.

Herr Berglund sade, att det gällde en flyttning af verkstaden

i Boden, och han anförde denna omständighet såsom ett skäl för arbetarnes uttalande om fördelarne af en förläggning till Notviken. Nej, visst icke, det gäller icke någon flyttning. Både utskottet och reservanterna lika väl som regeringen förklara, att den nuvarande verkstaden i Boden skall vara kvar och naturligtvis arbetarne också.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Det har vidare gjorts ett tämligen stort nummer af, att terrasseringsarbetena vid Boden skulle draga en ökad kostnad af 130,000 kronor. Ja, det kan hända, men jag anser fortfarande, att platsen för denna anläggning, som går löst på öfver en million, är så viktig, att äfven om det skulle gälla 130,000 kronor man får offra dem, ifall en förläggning till Boden är lämpligare. Jag är förvissad om, att därest det skulle befinnas, att platserna vid Notviken och Boden i alla andra afseenden äro lika bra, så kommer dock minskningen i administrationskostnaderna och den bättre utnyttjade arbetskraften att i fortsättningen till fullo uppväga de till en början drygare kostnaderna. Ty det är alldeles odisputabelt, att den nya verkstaden, förlagd 850 meter från den gamla, kan anses med densamma bilda ett enda etablissement. Jag kan icke erkänna, att det blir två skilda etablissement, utan de kunna mycket väl skötas från samma håll, och ingenjörer och ritare kunna arbeta tillsammans och fördela arbetet. Vid dylika verkstäder kan ofta arbetet komma in ojämt, så att det blir mycket att göra på den ena afdelningen, men litet på den andra. Om så är, kunna tydligen så väl maskiner som arbetare användas gemensamt, om de olika afdelningarna äro så nära hvarandra, som fallet blir vid Boden, och man kan utan den ringaste olägenhet flytta arbetarne från den ena afdelningen till den andra eller ock kunna maskindelar förfärdigas och justeras vid den afdelning, där det för tillfället bäst lämpar sig. Jag förmenar, att redan denna förmån mer än väl uppväger de ökade terrasseringskostnaderna.

Reservanterna ha emellertid som sagdt icke uttalat sig för att verkstaden bör förläggas til Boden, utan de ha förbehållit sig att få pröfva den saken efter närmare utredning. Är det så, som herr Persson i Stallerhult sade, att Bodens samhälle icke är i tillfälle att lämna de förmåner, som järnvägsstyrelsen behöfver för att anlägga verkstaden där, så är saken klar; då skola vi icke lägga den där. Från Boden ha dock så många upplysningar kommit, att vi ha alla skäl att tro, att detta samhälle verkligen kan lämna den erforderliga marken och tomter för egnahemsanläggningar i närheten. Här sägs, att vi icke kunna tro det, därför att Öfver-Luleå kommun sagt, att den har detta område på hand till den 1 juli och ingen människa vet, om den kan få det. Ja, kunna icke vederbörande skaffa det och lämna så säkra bevis på att de ha det i sina händer, att järnvägsstyrelsen kan göra upp om verkstaden, så har man intet att göra åt saken utan då har den förfallit. Men därom veta vi intet, utan äfven den saken tarfvar utredning.

Jag skall icke vidare uppehålla tiden, utan ber att yrka bifall till reservanternas förslag.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Herr Lundström: Herr talman! Herr Carl Persson i Stallerhult adresserade sig särskildt till mig och undrade hvar det står skrifvet, att de af Luleå stad erbjudna tomterna för egna hem åt arbetare skulle vara oanvändbara. Utom det att jag äger personlig kännedom om platsen, så står det också verkligen skrifvet. I en skrifvelse till järnvägsstyrelsen af den 17 oktober 1908 från distriktsförvaltningeu i Luleå, uttrycker sig förvaltningen sålunda: »Hvad däremot beträffar det af stadsfullmäktige i Luleå för bostadslägenheter erbjudna området, kommer detsamma i nuvarande läge af verkstaden ej att lämpa sig, när det ligger för långt aflägsset». Herr talman! Jag vid vidhåller mitt yrkande.

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Utom hvad jag kunnat inhämta af de tryckta handlingarna i detta ärende, hade jag vid öfverläggningen om denna fråga inom utskottet tillfälle att lyssna till skälen för och emot, och hade det varit så, att jag varit ordinarie ledamot af utskottet, eller haft tillfälle att deltaga i frågans behandling, skulle jag instämt med majoriteten inom utskottet. Den uppfattning, jag då hade bildat mig, har ingalunda ändrats under dagens diskussion.

För det första synas allesamman vara eniga om, att man måste hafva en verkstad för det ändamål, för hvilket den ifrågasatt verkstaden skulle upprättas, nämligen att förse statens järnvägar med nödig rörlig materiel för malmtransporterna och särskildt verkställa reparation af denna materiel. Vidare har ingen bestridt, att frågan är ganska brådskande, ty man inser, att det medför många olägenheter, att man icke har en ordentlig och lämplig reparationsverkstad där uppe i Luleå eller Boden.

Det är endast detta, som somliga äro ovissa om, huruvida verkstaden bör förläggas till Boden eller Notviken. Men de som här tala mot, att det skulle beslutas att förlägga verkstaden vid Notviken, anföra inga bestämda skäl för att den bör läggas vid Boden. Det är blott deras ovisshet, som gör, att man icke nu kan uttala sig för det förslag som framkommit från Kungl. Maj:t och som också är utskottets. Man kan visserligen — på grund af denna ovisshet — ha skäl begära ny utredning. Men min uppfattning är, att denna utredning icke komme att genom ett dröjsmål lämna det resultat, att anläggningskostnaden för en verkstad vid Notviken skulle blifva billigare, och vi hafva redan hört framställningar, som tyda på, att kostnaden icke heller skulle blifva mindre, om verkstaden förlades vid Boden, än om den förlades vid Notviken. Det har sagts, att vid Boden redan finnes en liten verkstad, men denna är icke alls afsedd för det ändamål, som här ifrågasättes, och densamma är belägen å ett område, som är så trångt och inskränkt, att det är omöjligt att kunna utvidga verkstaden, så att den blir lämplig för, hvad man nu åsyftar. Skall det bli en större, kanske gemensam verkstad vid Boden, måste densamma förläggas på ett annat ställe, eljest komma vi till det resultat, att äfven om man förlägger verkstaden vid Boden, måste man ha två verkstäder, nämligen den gamla och den som nu är

ifrågasatt. Flera omständigheter visa också, såsom redan förut framhållits, att kostnaden blir stor, om verkstaden förlägges vid Boden, och för öfrigt har det förefallit mig, som om Bodenföretagen nu och då varit föga angenäma att ha att göra med. Jag tror därför, att det vore lämpligt att förlägga denna verkstad vid Notviken, hvarest, såsom talaren å skaraborgsbänken framhöll, staten har tillräckliga markområden och där staten erbjudits annat behöfligt landområde på villkor, som böra kunna vara acceptabla.

Äfven andra omständigheter synas mig tala för, att verkstaden lämpligen kan läggas vid Notviken, liksom också de resolutioner, som herr Berglund uppläste i fråga om arbetarnes önskingar i detta stycke.

Herr talman! På grund af denna min uppfattning ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Herr Furst: Herr talman, mina herrar! Det har från flera håll med mycken skärpa framhållits, att striden egentligen gäller den plats, på hvilken ifrågavarande verkstad skall förläggas, och att alla skulle vara eniga om såväl behovet som beskaffenheten af denna verkstad. Att ett behof föreligger, tror jag är riktigt, men rörande beskaffenheten af verkstaden kunna åsikterna vara olika. En verkstad, sådan som den föreslagna, bör enligt järnvägsstyrelsens mening vara tillräckligt fullständig för att kunna verkställa alla reparationer, äfven af stora lokomotiv. Den måste vara utrustad med särskilda specialmaskiner af ganska betydande storlek och dragande afsevärda kostnader. Priset på en dylik specialmaskin varierar mellan 15- och 30,000 kronor. Af hvad herr statsrådet nyss nämnde framgick, att sex af de 65 stora lokomotiven skulle repareras hvarterda en månad, och således skulle härtill åtgå 6 månader. Den reparation som lokomotiven undergå består emellertid till största delen af rengöring, eftersyn och småreparationer, och större reparationer förekomma endast mera sällan. Min öfvertygelse är därför, att dessa specialmaskiner endast under en helt kort tid af året komme att vara i verksamhet vid denna verkstad. Det synes mig kunna ifrågasättas, huruvida det icke för statens järnvägar skulle vara ekonomiskt fördelaktigare, att lokomotiven vid stora reparationer fortfarande reparerades i Örebro och att den nu ifrågasatta verkstaden således endast komme att utföra mindre reparationer. Jag är öfvertygad om, att denna fråga tål att tänka på. Dessutom tror jag, att det vid de transporter, som herr statsrådet skildrade, tillgår på sätt han nämnde endast när lokomotiven föras upp, ty hela maskinerna behöfva sällan föras ner, utan endast en panna eller cylinder som gått sönder och är i behof af reparation tages loss, ty monteringen har visat sig kunna göras vid den redan befintliga verkstaden i Boden. Härtill kommer en annan sak nämligen den, att man för närvarande icke kan se, hvad en verklig reparation kostar. Af den statistik, som finnes tillgänglig beträffande statens järnvägar får man den uppgiften, att reparationskostnaden för lokomotiv och vagnar d. v. s. aflöning till arbetarne jämte materialkostnad upp-

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

går till 5,228,217 kronor och några öre. Men detta är visst icke hela kostnaden, ty härtill måste läggas ränta å anläggningskapitalet för hela verkstaden, amortering, nyanskaffning af slitbara delar, verktyg o. s. v. Ur denna synpunkt sedt, då man icke vet, huru ekonomien komme att ställa sig, tror jag det kunde vara skäl att uppskjuta denna fråga till ett annat år, då möjligen en utredning vunnits om, huru det ekonomiska ställer sig eller med andra ord huru stor verkstaden bör göras för att blifva ekonomisk för statens järnvägar.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan uti förevarande två moment och vidare på afslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet samt bifall i stället till mom. a) af den vid utlåtandet fogade, af herrar Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med bifall till mom. a) af den vid statsutskottets förevarande utlåtande n:o 40 af herrar Olsson i Fläsbro m. fl. fogade reservationen, afslår såväl utskottets hemställan i momenten a) och b) som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utföll med 116 ja och 76 nej; och hade kammaren alltså, med bifall till mom a) af den vid utlåtandet af herrar Olsson i Fläsbro m. fl. fogade reservationen, afslagit såväl utskottets hemställan i momenten a) och b) som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Mom, c) föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Efter den diskussion, som blifvit förd förut i dag i den s. k. Notviksfrågan, ha delvis några synpunkter, som sammanhänga med sin motion, redan blifvit berörda, hvarför jag vill fatta mig mycket kort i en liten framställning angående själfva principen för reservdelarna. I sitt

utlåtande öfver min motion säger statsutskottet, att systemet med reservdelar för den rullande materielens reparation redan i stor omfattning tillämpas vid statens järnvägar. Detta uttalande tyder på en möjlig missuppfattning af själfva begreppet reservdelar. Så är exempelvis en panna utan armatur, utan asklåda och skorsten och utan inpassad regulator ingen reservdel. Rätt och slätt en panna betingar stora omkostnader och tager lång tid att aptera i stället för en felaktig sådan, hvadan vinsten att hålla den på lager är mycket liten om ens någon. Samma är förhållandet med flera andra delar, såsom vefstakar utan lager och kilar, cylindrar utan inskafda kannor m. m. Dessa äro häller icke reservdelar i den betydelse, jag fattar ordet, utan de representera blott ett kapitalutlägg, som man med säkerhet får vara mycket försiktig att icke i onödan öka.

Som jag antager, att en utredning kommer till stånd angående förläggande af en verkstad till Notviken, så kommer den fråga jag bragt på tal i sammanhang därmed att beröras, hvarför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till min motion, och hemställer jag sålunda, att Riksdagen måtte besluta om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i hvad mån systemet med reservdelar för den rullande materielens reparation borde kunna komma till användning särskildt med hänsyn till malmtrafiken.

Herr Ekman i Mo gård: Herr talman, mina herrar! Äfven jag skall söka att i denna fråga fatta mig så kort som möjligt, och jag kan så mycket lättare göra detta, som, enligt hvad herrarne finna af utlåtandet, statsutskottet ingalunda velat ställa sig afvisande mot den princip, som af motionären gjorts gällande. I motionen yrkas, att Riksdagen måtte besluta om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i hvad mån systemet med reservdelar för den rullande materielens reparation borde kunna komma till användning, särskildt med hänsyn till malmtrafiken, och att sålunda med byggandet af reparationsverkstaden i Notviken tillsvidade måtte anstå.

Den senare delen af yrkandet har, som herrarne känna, nu bifallits af denna kammare. Hvad beträffar skrifvelsen angående en utredning, huruvida dessa reservdelar mera än hittills varit fallet skulle kunna användas, har statsutskottet inhämtat, att reservdelar i ganska stor utsträckning redan nu användas vid statsbanorna, och man har på sakkunnigt håll ansett, att den utsträckning, hvori dessa delar användas, icke för närvarande lämpligen kunde ökas.

Hvar och en, som känner till riksdagsförhållandena, vet ju, att det att bifalla ett skrifvelseförslag med anhållan om utredning i något afseende betyder i nittionio fall af hundra, att Riksdagen också godkänner själfva det uttalande, som motionären gjort i sin motivering till förslaget. Alltså skulle nu Riksdagen gifva på hand genom en sådan skrifvelse, att den uttalade sig för att

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notvikens.
(Forts.)

reservdelar i vida större utsträckning än hittills borde användas. För min del vill jag säga, att jag icke besitter den sakkunskap, att jag kan påtaga mig ansvaret för att öfva en sådan påtryckning på järnvägsstyrelsen efter den förklaring, som afgifvits af denna styrelse, och jag tillåter mig hemställa till kammaren, huruvida den kan finna det lämpligt att efter de upplysningar, som inhämtats, aflåta en sådan skrifvelse. Jag tviflar på att det kan vara lämpligt.

Motionären har nyss påpekat, att man kan tolka ordet reservdelar olika, att därmed kan förstås en massa lösa delar, afsedda för reserv, men att det också kan betyda mera eller mindre sammanfogade delar, afsedda att omedelbart användas. Han har emellertid icke i motionen framhållit, hvilket han menar, utan var detta något nytt, som han nu kom med. Men jag tager för gifvet, att järnvägsstyrelsen i sinom tid fäster vederbörligt afsende vid saken, när den anskaffar nya reservdelar.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag vill blott fästa uppmärksamheten på ett uttryck i utskottets utlåtande. I dess motivering står bland annat: »Om t. ex. en plåt i en malmvagn gått sönder, måste plåten huggas ut samt en ny tillbockas, inpassas och fastnitas i den gamlas ställe.»

Här har tydligen statsutskottet icke alls varit sakkunnigt. I så fall hade nämligen orden »tillbockas» och »inpassas» icke tagits med, ty vill man drifva en verksamhet rationellt, måste man slå in på en standardisering af de olika persedlar, som gå å och icke »tillbocka» en bit i sänder, hvilket blir orimligt dyrt.

För min del är jag icke fullt tillfredsställd med herr Crafoords motion, därför att den enligt min tanke icke är tillräckligt vidtgående eller uttömmande, men i det skick, hvori frågan föreligger, och enär saken är af största betydelse för nedbringandet af tillverkningskostnaderna för de olika persedlar, som användas vid statens järnvägar, finner jag mig dock böra yrka bifall till densamma därför att tankegången däri är absolut riktig och syftet absolut är till fördel för järnvägarnas ekonomiska skötsel.

Gentemot ett föregående yttrande af herr Crafoord nödgas jag taga järnvägsstyrelsen i försvar. Han förmenade, att den hade hållit kvar arbetarne vid Malmö verkstad blott för att ha dem där tillhands utan att man hade något att låta dem göra. Jag tror emellertid icke det, utan att man i stället måste söka en annan förklaringsgrund. Att allt ackordsarbete borttogs, skedde nog icke för att man skulle hålla dem kvar, utan för att vederbörande själfva skulle få behålla vinsten, fastän man gjorde det med en särskild motivering, som var lättare att genomdriva.

Jag har velat säga detta, på det herr Crafoords yttrande icke må stå oemotsagdt i kammarens protokoll, och ber jag nu, herr talman, att få yrka bifall till herr Crafoords motion.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till det af herr Crafoord i hans ifrågavarande motion väckta förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs denna vote-ringsproposition:

Om anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. c) af utskottets förevarande utlåtande n:o 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det af herr Crafoord i hans ifrågavarande motion väckta förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Voteringen visade 133 ja mot 33 nej, vid hvilken utgång kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Upplästes ett från Första Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 132, innefattande inbjudning till Andra Kammaren att förena sig med Första Kammaren i dess beslut, att ett särskildt utskott, bestående af sexton ledamöter, åtta från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af ej mindre Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, än äfven de ytterligare framställningar, som kunde komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudning.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Med anledning af det beslut, som nu fattats, får jag hemställa, att kammaren behagade utse ett lika antal suppleanter som ordinarie ledamöter i detta utskott.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,12 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdadt anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.